Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

ҲИЖРИЙ:
ҚАМАРИЙ 1411 ЙИЛ
ШАЪБОН, 20-КУН
ШАМСИЙ
1369 ЙИЛ
ХУТ, 17-КУН

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январда таваллуд топган • 1991 йил 7 март, пайшанба, № 47, 48 • НАРХИ ОБУНАЧИГА 10 ТИЙИН. СОТУВДА 15 ТИЙИН.

Бозор иқтисодиётига ўтиш арафасида барча саноат корхоналарида бўлгани каби Гулистондаги «Ўзбекистон комсомоли 50 йиллиги» тикувчилик ишлаб чиқариш бирлашмасида ҳам хом ашё тақчиллиги сезилмоқда. Бироқ мазкур жамоа аҳли илғор технологияларни жорий этиш, мавжуд қувватлардан самарали фойдаланиш ҳисобига ойлик режани уддалашга эришмоқда.

СУРАТДА: 10-цехнинг илғор тикувчиси Зулфия Сарманова.

Еркин ВОТИР олган сурат.

Бизнинг солнома

ИЛМУ ФАН ХАЛҚНИНГ БЎЙ-БАСТИ МЕЗОНИДИР

5 март куни республикамиз Президенти И. А. КАРИМОВ етакчи алломалар билан учрашди

Инсоният маънавий такомилида шундай қадриятлар мавжудки, уларни на йиллар камоли йиқита олади, на чанг-ғуборлардан хира тортади. Ҳар қандай синф ва тоифалардан устун турувчи бундай мангу обида—илм-фаннинг тараққиёти доимо давр ҳақида энг нхчам, аниқ таъриф бўлиб келган. «Салтанатлар тумандек тарқаб кетади, фандаги кашфиётлар эса абадийдир» деб нишо этганларнинг сўзлари нақадар ҳақ!

Ўзбекистон ССР Президенти И. А. Каримов жумҳурият илмининг олий қароргоҳи — Фанлар академиясининг муъжаз залида доира стол атрофида тўпланган 30 чоғли алломалар — академия президиуми аъзолари ва бошқа етакчи олимлар билан учрашувда, гарчи маълум ҳақиқатлар қайта такрорланмаган, машварат бутунлай манфаатдорлик йўлида ўтган бўлса-да, олим меҳнатининг умум эътирофини эсламаслик мумкин эмас. Зеро, кескин бурилиш нуқталарида халқнинг бутун бойлиги тарозига қўйилади, сарҳисоб қилинади. Янгича тафаккур шароити билан барча соҳалар назардан ўтказилмоқда, жавоб талаб қилиб турган эртанги кун учун дастурлар ҳозирланмоқда, келажакнинг шакл-шамойиллари изланмоқда. Ана шундай пайтда олимнинг меҳнати тараққиётга янгича омил бағишлаши, масалалар ечимини тезлаштириши мумкин. Республика Президенти суҳбат аввалида фан билан ишлаб чиқаришнинг алоқаларини мустаҳкамлашга, ривожланишини илмий изга кўчиришга ҳаммадан ҳам ҳозир кучлироқ эҳтиёж сезилаётгани, бу борада жумҳурият раҳбарияти зарур чораларни кўришга интилаётганини таъкидлади. Амалий ишлардан бири матбуотда эълон қилинган «Ўзбекистон ССР Фанлар академияси мақоми ҳақида»ги фармондир. Бу ҳужжатда тегишли устав ва низом асосида Фанлар академияси республика қонунлари доирасида фаолиятга оид барча юмушларни ўзи ҳал қилиш имконига эга бўлиши кўзда тутилган. Академиямиз мутлақ мустақил ва ўзини ўзи бошқарувчи илмий марказга айланади. Тадқиқотлар мавзуини белгилаш, буюртмалар қабул қилиш, чет эллар ва иттифоқдош жумҳуриятлар билан мутахассислар алмашиш, илмий текшириш институтлари, тадқиқот лабораторияларини ташкил қилиш, структурани белгилаш каби ички юмушлар ҳар қандай маъмурий ташкилотнинг аралашувисиз академиянинг ўзида бажарилади. Илмий кашфиётларга хато муносабат шунга олиб келдики, илм билан шуғулланиш қарийб косибликка айланиб қолди, диссертациялар маошини кўпайтириш учун ҳимоя қилинадигандек бўлди. Кашфиётни, фан ютуқларини ишлаб чиқаришга жорий этиш алоҳида соҳа кишилари қўлига топшириб қўйилди. Ҳолбуки, «доноликнинг ўзи кифоя эмас, ундан фойдаланиш ҳам керак» (Цицерон). Қоғозда қолиб кетаётган доҳиёна фикрдан халқ ҳатто шамчироқча зиё олмайди. Энди алломанинг илмий жасоратига кашфиётнинг нечоғлиқ «буюк»лигига қараб эмас, келтираётган нафига қараб баҳо берадиган пайт келди. Академияда бундай баҳо меъёри системаси ишлаб чиқилса яхши бўларди.

И. А. Каримов фармон ҳақидаги фикрини давом эттириб, яна қуйидагиларни айтди: Биз фанлар қароргоҳи мустақиллигини амалда таъминлаш тарафдоримиз, шундан келиб чиқиб академия ихтиёридаги барча бинолар, асбоб-ускуналар, ер-участкалари ва бошқа мулклар ўз тасарруфларингизга берилади. Улардан «Ўзбекистон ССРда мулкчилик тўғрисида»ги қонун талаблари асосида фойдаланасизлар. Даромаду харажатлар шу ерда ҳисобга олинади, белгиланади ҳамда ҳукуматга тақдим этилади. Албатта, асосий эътибор маъмурий раҳбарлик лавозимларини эмас, илмий йўналишини пул билан таъминлашга қаратилади, деб ўйлайман.

Президентнинг мулоҳазалари қизғин кутиб олинди.

Шундан кейин И. А. Каримов биринчи галда ҳал қилиниши керак бўлган иқтисодий ва сиёсий муаммоларга тўхталди. Биз мустақиллик сари дадил ҳаракат бошладик, деди у, бинобарин унинг бутун қийинчиликлари бизга аён. Мазкур тарихий вазифаларнинг ижроси йўлидаги дастлабки қадам — иқтисодий мустақилликни таъминлаш ҳақидаги фикр ўзгармасдир. Балки жаҳон тажрибасида сиёсий мустақиллик орқали иқтисодий мустақилликка эришиш ҳоллари кўпроқ учрар, бироқ ҳақиқий ҳаёт бизга иккинчи йўналишни тақозо этмоқда. Шўро даврида олиб борилган сиёсат табиий ресурсларга бой ўлкани тушовлаб, марказга қарам қилиб ташлади. Ўзбекистонда барча жараёнлар бошдан охир бажариладиган тугал система йўқ (ҳатто пахтачиликда ҳам). Четдан олиб келинадиган ва четга чиқариладиган маҳсулотлар ҳозирги баҳода пулга чақилса, аянчли номутаносибликнинг юзага келиб қолгани яққол кўринади. Бундай зиддиятларни бартараф этиш йўлидаги саъй-ҳаракатлар жиддий қаршиликка учрамоқда. Олайлик, экспорт ва импорт учун божхоналарда биздан қарийб шерикчиликка тенг товон тўлашни талаб қилишмоқда. Масалан, Индонезиядан келтирилаётган гўшт учун Находка портида 12 фоиз ана шундай тўлов сўрашаяпти.

Навбатдаги сиёсий маърака — Бутуниттифоқ референдумига тайёргарлик ва уни ўтказиш билан боғлиқ ташвишлар ҳам учрашув қатнашчилари эътиборида бўлди. Иттифоқ шартномасига эга бўлмай туриб умумхалқ сўрови ўтказилиши кўпчиликда англашмовчилик туғдирмоқда. Сиёсат билан боғлиқ бундай тадбирлар оддий халқнинг ҳаётини яхшилашда маҳраж бўлиши очиқ эътироф этилди.

Мусоҳаба жараёнида алломалар вакиллари ҳам ўз таклифлари билан республика Президентига мурожаат этдилар.

Фанлар академиясининг президенти М. Салоҳиддинов республика илмий бойлигининг асосий қисми жамланган даргоҳга кўрсатилаётган эътибор олимларда янгича иштиёқ пайдо қилаётгани, тўхтаб қолган изланишлар узра умидбахш шамоллар эсаётганини таъкидлади. Айниқса жаҳон саҳнига чиқиш учун дарича очилгани илмий кучларни руҳлантириб юборди. Иқтисодий танглик шароитида ана шундай масалалар ижроси учун 2,5 миллион доллар, яъни чет эл валютаси ажратилгани ишларга янгича омил бағишлади. Эндиликда бизнинг вакилларимиз Гарвард, Оксфорд, Оттава каби шаҳарлардаги машҳур университетларда фаолият кўрсатмоқдалар. Шуниси қувончлики, хорижий билим масканларида олимларимизнинг илмий салоҳиятлари қадрланиб, фаолият муддатини узайтириш ҳақида илтимосномалар келмоқда. Мабодо академия моддий базасини мустаҳкамлаш, битмаётган қурилишларни туғаллаш борасида зарур ёрдамлар дариғ тутилмаса, айни муддао бўларди.

Академия вице-президенти, Тошкент университети ректори Э. Юсупов гуманитар соҳада тўпланиб қолган қатор муаммоларга эътиборни қаратди. Аллома тадқиқот мавзуларини белгилашда юзакичиликка йўл қўйиб келинаётганини эътироф этди. Бозор иқтисоди шароитида бунга чидаб бўлмаслигини турмушнинг ўзи кўрсатди. Кейинги йиллардаги эътиборсизликлар туфайли маданият кошоналарига заҳа етди, жумладан Ўзбекистон халқлари тарихи музейи аварня ҳолатига тушиб қолди. Нодир бойлик — қўлёзмалар сақланадиган арзирли бино йўқ, малакали социологлар, этнографлар, демографлар тайёрлаш йўлга қўйилмаган. Ўрта Осиёнинг қадимги дунёси тарихи, ўрта асрлар тарихини пухта биладиган олимлар камайиб кетишаяпти, бу даврлар ўзининг чуқур илмий таҳлилини кутиб ётибди. Агар 2300 йиллик тарихга эга Тошкент ҳақида 100 саҳифали китоб ёзилса, унинг 95 варағи совет даврига, 5 варағи ўтмишга доир эканлиги маълум. Малакали мутахассислар бирдан пайдо бўлмас экан. Кадрлар тайёрлаш узоқ йилларга мўлжалланган қатъий режа билан олиб борилсагина мақсадга эришилади.

Академия вице-президенти Т. Рашидов илмий текшириш институтларида тадқиқотлар ўтказиш пойдеворини мустаҳкамлаш лозимлигини таъкидлади. Уларни замонавий асбоб-ускуналар билан жиҳозлаш, компьютерлаштириш сира кечиктириб бўлмайдиган вазифадир. Аллома йирик корхоналарга таниқли, иқтидорли олимларни раҳбар қилиб қўйиш ғоясини олға сурди. Илмий арбоб ишлаб чиқаришда ўзини кўрсатсин, деди у. Олий ўқув юртларига қабул сифатининг пастлиги, олимларнинг ижтимоий муҳофазаси масалалари ҳам тилга олинди.

— Агар Қорақалпоғистон АССР билан Хоразм вилоятининг илмий имкониятлари таққосланса, — деб сўз бошлади академия вице-президенти И. Искандаров, — ер билан осмонча фарқни сезиш мумкин. Шунинг учун жойлардаги илмий марказлар ишини кучайтириш чораларини кўриш керак. Олим давр талабларига ҳозиржавоб бўлиб, тараққиёт руҳига монанд янги илмий тадқиқот марказлари очишдан чўчимасликни ҳам эслатиб ўтди. Ўйлаймизки, бу гапда ҳикмат бор.

Академия вице-президенти О. Акромхўжаев лутф билан ўз фикрини шундай ифодалади: «Олимлик — бизга бобо мерос. Ўзбекистон фанининг шуҳрати сарҳадлардан ўтиб, узоқ-узоқларга тарқалиши керак». Шундан кейин мақсадга эришиш учун валюта фонди ташкил қилиш таклиф қилинди ва Президентдан ёрдам сўралди. Аллома жумҳуриятимиз ер ости ва усти бойликларидан фойдаланиш ҳамон изчил изга тушмаётганини, тартибсиз равишда талон-торож қилиш давом этаётганини куюниб таъкидлади, бу ҳолга чек қўйиш учун фавқулодда чоралар кўришга чақирди.

Ўзбек шўро фанининг отахонларидан бири — академик Т. Саримсоқов ёш авлод ҳақида ғамхўрлик қилиш ҳар бир жамият учун фарзу қарз эканлигини эслатиб, мактабларга эътиборни кучайтиришни ўтиниб сўради. Сўнгра у Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллиги маъракасидан мамнунлигини изҳор этиб, Ал-Хоразмий, Беруний, Ибн Сино сингари боболаримиз ҳам шу таҳлид шарафланишларини умид қилди. Президент бу фикрга ўз муносабатини билдириб шундай деди: «Алишер Навоийнинг юбилейи одатдаги тадбир эмас, қутлуғ сана. У ўзбек халқи ўзлигини намойиш қилишга астойдил киришган бир пайтга тўғри келди. Шунинг учун мен бу маъракага яна ҳам жиддий тус бериб, миллатнинг фахру ғururини тўлалигича улуғлаш тарафдориман. Биз Алишер Навоийни қанча юксакликка кўтарсак, бўйимиз шунча ўсади. Бу йил кузда ҳозирги Ўзбекистон комсомоли номли истироҳат боғи ҳудудида буюк бобомиз номида миллий чорбоғ барпо қилишга киришилади. Унга барча вилоятларни сафарбар этамиз ва улар азалий анъаналар асосида иморатлар қурадилар, ўз «шаҳарча»ларини барпо қиладилар. Боғда улуғ бобокалонларимизнинг барчасига ҳайкаллар қўйилади. Хайрли ишни биз бошлаймиз, авлодлар эса давом эттирадилар».

Учрашув сўнгида И. А. Каримов ўртага ташланган таклифларга ўз муносабатини билдирди ва республика раҳбарияти амалга оширишни мўлжаллаётган баъзи хайрли ишлардан олимларни воқиф қилди. Жумладан, меҳнаткашларнинг кўпгина вакиллари истакларини ҳисобга олиб, В. И. Ленин Марказий музейи филиали биносини Ўзбекистон халқлари тарихи музейига айлантириш режаси бор. Олий ўқув юртларига ўқишга киришдаги порахўрлик, ошна-оғайнигарчиликка чек қўйиш мақсадида бу йил педагогика институтларида имтиҳонсиз қабулга ўтилади. Президент академия маъмуриятини долзарб масалаларда ҳозиржавоб бўлишга чақириб, Ўзбекистон ССР Фанлар академиясида «Сув муаммолари» илмий текшириш институти ташкил қилишни маслаҳат берди. Негаки, XXI асрнинг жиддий муаммоларидан бири сув таъминоти бўлиши кутилаяпти. Қуруқ иқлимли Ўрта Осиё минтақасида эса бу масала бир неча баробар жиддий.

Президент билан олимлар машварати самимият ва ишчанлик вазиятида ўтди.

Ҳаким САТТОРИ,
«Халқ сўзи»нинг махсус мухбири.

НАВРЎЗГА ИККИ ҲАФТА ҚОЛДИ

Ўзбекистонда дам олиш куни деб эълон қилинган Наврўз байрами бошланишига икки ҳафта қолди. Наврўзни ўтказиш жумҳурият ташкилот комитетининг мажлисида ана шу воқеага қандай тайёргарлик кўрилаётгани ҳақида гаплашиб олинди. Мажлисни Ўзбекистон ССР Телекўрсатув ва радиоэшиттириш давлат комитетининг раиси Г. Ёқубов олиб борди.

Жумҳурият пойтахтида кун ила тун тенг келадиган ана шу муборак айём ёрқин ва унутилмас байрамга айланиши кутилмоқда. Алишер Навоий номли, Халқлар дўстлиги, Хадра майдонларида, Карл Маркс хиёбонида асосий саҳна майдонлари жойлашади. Наврўз тадбирларини биринчи марта Ленин номли майдонда ҳам уюштириш таклиф қилинди. Юқорида номлари тилга олинган ерларда халқ сайлларини қандай ўтказиш мўлжалланаётгани ҳақида Тошкент шаҳар ижроия комитети раисининг биринчи ўринбосари К. Расулов ва программа бош режиссёри Р. Ҳамидов ахборот бердилар. Томошаларда қарийб 80 профессионал ва бадиий ҳаваскорлик жамоаси иштирок этиши айтилди. Артистлар эрталабдан кечгача алмашиб, томошабинларни ўз концерт программалари билан таништирадилар. Байрам ана шу марказий майдонлар билангина чекланиб қолмайди, у турар жойларга, даҳаларга, мавзеларга ҳам ўтади. 300 дан ортиқ маҳалла тантаналарни ўтказишга ҳозирлик кўрмоқда.

Наврўз бобокалонларимиз деҳқончилик билан эндигина шуғуллана бошлаган даврларда пайдо бўлган қадимий байрам эканлиги таъкидланди. У турли жойларда ўзига хос хусусиятга эга бўлиб, турмуш шароитлари, жуғрофий жиҳатларга ҳам алоқадордир. Айни вақтда Наврўзнинг умуминсоний фазилати—инсонпарварлик, оқибат, меҳр-мурувват эканлиги ҳам таъкидланди.

Ўзбекистон ССР Соғлиқни сақлаш, Қишлоқ хўжалиги, Ички ишлар вазирликларининг, жумҳурият касаба уюшмалари федерациясининг раҳбарлари халқ байрамига тайёргарликнинг бориши ҳақида ахборот бердилар. Ўзбекистон телевидениесида Наврўзга бағишлаб ўтказиладиган узлуксиз телекўрсатув тўғрисидаги ахборот ҳам тингланди.

(ЎзТАГ).

СССР Олий Кенгашининг бешинчи сессиясида Ўзбекистон ССР Вазирлар маҳкамаси раисининг биринчи ўринбосари И. Ҳ. ЖЎРАБЕКОВ нутқи

Ҳурматли ўртоқлар! Ўзбекистон ҳукумати кейинги йилларда атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, санитария ҳолатини соғломлаштириш борасида кўп ишлар қилмоқда, соғлиқни сақлаш, сув билан таъминлаш каби иншоотлар жадал қурилмоқда.

Ҳозир кун тартибида турадиган асосий масала бу — Орол денгизини ҳеч бўлмаса ҳозирги аҳволда сақлаб қолиш масаласидир. Бунга эришиш имконини берадиган биринчи галдаги тадбирларни зудлик билан ишлаб чиқиш ва уларни бевосита амалга ошира бошлаш зарур.

Бугун шуни ҳам ёддан чиқармаслик керакки, агар шошилинч тадбирлар кўрилмаса, юз минглаб гектар ҳосилдор ерларни бутунлай қум босиши мумкин. Ваҳоланки, бу ерлар миллионлаб кишиларни иш билан таъминлайди ва уларнинг яшаш манбаи ҳисобланади. Аҳоли сони жадал суръатда кўпайиб бораётган бир пайтда ерларнинг қум босиш жараёни оғир ижтимоий оқибатларга олиб келиши мумкин.

Орол муаммоси хусусидаги илмий ишланмаларнинг ҳозирги аҳволини назарда тутиб, бугунги кундаёқ амалга оширилиши мумкин бўлган биринчи галдаги тадбирларни рўёбга чиқаришга бутун диққат-эътиборни қаратиш зарур, деб ўйлаймиз.

Биринчи навбатда Орол денгизи ҳавзасидаги барча республикаларда сувдан фойдаланишни тартибга солиш керак. Маълумки, бунинг эвазига, ҳисоб-китобларга қараганда, 10 куб километрга яқин дарё сувини денгизга оқизиш мумкин. Коллектор-дренаж сувларини олиш учун ўнг ва чап соҳилда магистрал коллекторлар қурилишини тезлик билан бошлаш даркор. Бу шунингдек, яна қўшимча равишда 10 куб километр сув олиш имконини беради, дарё суви сифатини ҳам яхшилайди. Мутахассислар ва олимларнинг ишланмаларига кўра ана шу тадбирлар мажмуининг ҳаммасини бажариш учун камида 50 миллиард сўм керак бўлади. Орол денгизи сатҳини барқарорлаштириш учун зарур бўлган яна 10—15 куб километр сувни республикаларда сув истеъмолини қисқартириш ҳисобига олиш таклиф этилмоқда. Эҳтимол, бу истиқболда тўғри йўналиш бўлар.

Бироқ, суғориладиган ерларни қисқартириш ҳисобидан сувни бўшатиб олиш мумкин эмас, чунки бугун Ўзбекистонда киши бошига 0,2 гектар суғориладиган ер тўғри келади, ваҳоланки, илмий асосланган нормага мувофиқ бу 0,3 гектар бўлиши керак. Келажакда аҳоли сони кўпайиши билан ана шу нисбат янада ёмонлашади.

Орол денгизи ҳавзаси ва Оролнинг ўзининг келажаги минтақадаги бешта республика нормал яшаши учун энг камида қанча миқдорда сувга эга бўлиши лозимлиги ва айни вақтда ана шу энг кам даражага эришишнинг босқичлари қандай бўлиши билан белгиланади. Бунинг учун, ривожланишнинг умумий қоидаларидан ташқари, сувни тежаш, ижтимоий фаровонлик ва соғлиқни сақлашни ривожлантириш дастури билан ким ва қандай маблағлар ҳисобига шуғулланишини ҳам аниқлаб олиш зарур.

Минтақа миқёсида суғориш тадбирларини маблағ билан таъминлашда марказлашмаган, мувофиқлаштирилмаган вазият юзага келганлигига холис баҳо берар эканмиз, Орол денгизига сув юбориш учун сув ресурсларини тежашга доир 1110-қарорни айрим вилоятлар ва республикалар бажармаётганини айтиш мумкин. Кимда-ким ўз маблағлари ҳисобидан сувни тежар экан, у албатта уни ўз эҳтиёжлари йўлида фойдаланиш учун, яъни суғориладиган ерларни кўпайтириш учун бор куч-ғайратини сарфлайди. Шу сабабли табиатни муҳофаза қилиш дастурини бажариш — умумдавлат вазифаси, уни амалга ошириш учун бутун мамлакат миқёсида мисли кўрилмаган куч-ғайрат, кўплаб маблағ ва ресурсларни сарфлаш талаб этилади.

Қарор лойиҳасининг баъзи бандларига доир бир неча таклиф ва мулоҳазаларимиз бор.

Қарор лойиҳасида Орол фожиаси сабабларини ҳамда бунга айбдор бўлган кишиларни аниқлаш учун махсус комиссия тузиш таклиф қилинади. Бу билан Оролни қутқариб қололмаймиз. Бизни рўй берган барча кулфатларни Ўрта Осиё республикалари ва Жанубий Қозоғистон халқи табиий ресурсларга нисбатан ўзининг хўжасизлиги оқибатида бошидан кечирмоқда, сув хўжалигида ва суғориш ишларида бизда гўёки бутунлай тартибсизлик ҳукмрон, деб ишонтиришга уринмоқдалар. Жумҳуриятлар халқ хўжалик режалари тузилаётганида қандай тазйиққа учраганлиги ҳаммага маълум, бу режаларда пахта ва бошқа қишлоқ хўжалик маҳсулотларини етиштириш ҳажмларини ҳар йили анча кўпайтириш назарда тутиларди. Шуни ҳам айтиш керакки, 1,5 миллион тонна пахта толасининг атиги 10 фоизи Ўзбекистонда қолади. Ўзбекистон Бутуниттифоқ жамғармасига ҳар йили 1,2 миллион тонна мева-сабзавот маҳсулотлари етказиб беришини ва боз устига, бунинг учун республикамиз жавобгар бўлишини ҳам эслатиб ўтишни хоҳлардим.

Қарор лойиҳасига тегишли ва ҳаммамизни тўлқинлантираётган кейинги масала бу мазкур масала юзасидан республика таклифларининг тақдири масаласидир. Таклиф этилган лойиҳада бизнинг таклифларимиз нима сабабдан акс этмаганлигини биз мутлақо тушунмаймиз. Ваҳоланки, уларда жумҳурият учун ниҳоятда муҳим бўлган қуйидаги масалалар бор эди:

Қорақалпоғистон, Хоразм ва Бухоро вилоятларини иттифоқ бюджети ҳисобидан ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг тармоқ дастурини шакллантириш масаласини биринчи навбатда ҳал этиш;

Барча ижтимоий, иқтисодий ва табиатни муҳофаза қилиш тадбирларини марказлашган ҳолда маблағ билан таъминлаш асосида Оролбўйи ва Орол денгизи ҳавзасининг тармоқ комплекс дастурини ишлаб чиқиш;

Ўрта Осиё ва Қозоғистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш концепциясини СССР ҳукумати тасдиқлаши;

Ўрта Осиё ва Қозоғистон ишлаб чиқариш кучларини 2010 йилгача бўлган даврда ривожлантиришнинг комплекс дастурига мувофиқ ишлаб чиқилаётган Орол денгизи ҳавзасидан тўла-тўкис фойдаланиш ва сув ҳамда ер ресурсларини муҳофаза қилиш чизмалари тасдиқланишини тезлаштириш;

Шунингдек Орол денгизи сатҳини ва соҳилбўйи саёзликларидаги сув режимини тартибга келтириш ҳамда ўнг ва чап соҳилда сув магистраллари қурилишини техникавий-иқтисодий жиҳатдан асослаш учун иншоотлар қурилиши техникавий-иқтисодий ҳисоб-китобларини тасдиқлаш;

Истиқболда минтақани сув билан таъминлаш муаммосини ҳал этишнинг зарур шарти сифатида Сибирь дарёлари сувини Орол денгизи ҳавзасига оқизишга доир илмий тадқиқот ишларини тиклаш ва ҳоказо.

Ўзбекистоннинг бошқа мулоҳазалари ҳам бор, улар баён этилган ва биз бу мулоҳазаларни ҳисобга олишни сўраймиз.

Сўзимнинг охирида С. П. Залыгиннинг нутқи ҳақида тўхтаб ўтмоқчиман. У бизнинг минтақада сув ниҳоятда кўп — 44 миллиард куб метргача исроф бўлаётганини айтди. Мен уни ёзувчи сифатида ҳурмат қиламан. Лекин бизда бу қадар кўп сув исроф бўлмаётганини айтишим керак. Ўзингиз ўйлаб кўринг: Амударё ва Сирдарёда жами 94 миллиард куб метр сув оқади, биз эса Ўрта Осиёдаги барча жумҳуриятлар ва Жанубий Қозоғистон билан биргаликда 110—114 миллиард куб метр сувдан фойдаланамиз ва ҳатто айланма сувларни ҳам ишлатамиз. Хўш, бундай исрофгарчилик қаердан келиб чиқиши мумкин. С. П. Залыгин бундай гапни айтишдан олдин минтақамизда 36 миллиондан кўпроқ киши яшаётганини ўйлаши керак эди.

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг қонуни

ЎЗБЕКИСТОН ССР ФУҚАРОЛАРИДАН, АЖНАБИЙ ФУҚАРОЛАРДАН ВА ФУҚАРОЛИГИ БЎЛМАГАН ШАХСЛАРДАН ОЛИНАДИГАН ДАРОМАД СОЛИҒИ ТЎҒРИСИДА

I БОБ. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1-модда. Солиқ тўловчилар

Ўзбекистон ССРда доимий истиқомат жойига эга бўлган ва эга бўлмаган Ўзбекистон ССР фуқаролари ва бошқа иттифоқдош республикаларнинг фуқаролари, ажнабий фуқаролар ва фуқаролиги бўлмаган шахслар (қуйида «фуқаролар» деб аталади) Ўзбекистон ССРда даромад солиғи тўловчилардир.

Солиқ солиш мақсадида Ўзбекистон ССРда доимий истиқомат жойига эга бўлган деб қараладиган фуқаролар жумласига календарь йил давомида 183 кундан кўпроқ вақт Ўзбекистон ССРда турган фуқаролар кирадилар.

2-модда. Солиқ солиниши лозим бўлган даромадлар

1. Ўзбекистон ССРда доимий истиқомат жойига эга бўлган фуқароларнинг Ўзбекистон ССР ҳудудида, шунингдек Ўзбекистон ССР ташқарисида ҳам пул ёки натура тарзида олган даромадлари солиқ солиш объекти ҳисобланади.

Ўзбекистон ССРда доимий истиқомат жойига эга бўлмаган фуқароларнинг даромадлари Ўзбекистон ССРдаги манбалардан олинган бўлса, бу даромадларга солиқ солиниши лозим.

2. Чет эл валютасида олинган даромадлардан солиқ тўловчининг истагига мувофиқ сўм тарзида ёки СССР Давлат банки сотиб оладиган чет эл валютасида солиқ тўланади. Бунда чет эл валютасида олинадиган даромадлар СССР давлат банкининг солиқ ҳисоблаб чиқариладиган кундаги пулнинг қадри тўғрисидаги расмий маълумоти асосида сўмга айлантирилиб ҳисобланади.

3-модда. Солиқ солинмайдиган даромадлар

1. Солиқ солинадиган даромадга қуйидагилар киритилмайди:

а) вақтинча меҳнат қобилиятидан маҳрум бўлганлик юзасидан бериладиган нафақалар (шу жумладан, бемор болани боқиш юзасидан бериладиган нафақалар)дан ташқари давлат ижтимоий суғуртаси ва давлат ижтимоий таъминоти юзасидан бериладиган нафақалар, шунингдек фуқароларга В. И. Ленин номидаги Совет болалар жамғармаси, Совет тинчлик жамғармаси, Совет маданият жамғармаси, Совет меҳр-шафқат ва сиҳат-саломатлик жамғармаси, СССР Қизил Крест ва Қизил Ярим ой жамиятлари уюшмаси ва бошқа хайрия ҳамда экология жамғармаларининг маблағларидан пул ва натура тарзида бериладиган нафақалар ва бошқа турдаги ёрдам;

б) алиментлар;

в) олий ўқув юртлари ҳамда ўрта махсус ва ҳунар-техника билим юртлари томонидан ўз студентлари ва ўқувчиларига тайинланадиган стипендиялар, шунингдек ушбу модданинг «а» кичик бандида кўрсатилган жамғармаларнинг маблағларидан таъсис этиладиган стипендиялар;

г) ҳунар-техника билим юртлари ўқувчилари бажарган иш учун мазкур билим юртлари ўқувчиларга берадиган тўловлар;

д) пенсиялар, шунингдек пенсияга қўшимчалар;

е) фуқаролар қон топширганлиги учун, донорликнинг бошқа турлари учун, она сути топширганлик учун оладиган пул, шунингдек медицина муассасаларининг ходимлари қон йиғиб топширганликлари учун оладиган пул;

ж) майиб бўлиш ёки бошқа тарзда саломатликка зиён етиши оқибатида меҳнат қобилиятини йўқотганлик, шунингдек боқувчисидан маҳрум бўлганлик учун товон тарзида олинадиган пул;

з) фуқароларни чет элга ишга юбориш муносабати билан уларга совет давлат корхоналари, муассасалари ва ташкилотлари тўлайдиган иш ҳақи ва чет эл валютасидаги бошқа пуллар;

и) фуқароларнинг мулкчилик ҳуқуқи асосида ўзларига тегишли бўлган мол-мулкини сотиш натижасида оладиган пуллари, сотиш учун ишлаб чиқариладиган маҳсулот ва бошқа мол-мулкни сотишдан тушган даромадлар бундан мустаснодир;

к) фуқароларнинг шахсий ёрдамчи қишлоқ хўжалигидаги озиқ-овқат маҳсулотини сотишдан, шу жумладан корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар билан тузилган шартномалар асосида ёш молларни, чорвани ва паррандани боқишдан олган даромадлари;

л) мерос қилиб қолдириш ва совға қилиш натижасида олинган пул; фан, адабиёт санъат асарлари муаллифларининг меросхўрлари (ҳуқуқий ворислари) оладиган муаллифлик ҳақи тарзидаги пул бундан мустаснодир;

м) СССР, Ўзбекистон ССР давлат заёмларининг облигациялари ва лотереялар бўйича ютуқлар;

н) фуқароларнинг мажбурий ва ихтиёрий суғурта юзасидан оладиган пули;

о) давлат банклари муассасаларидаги омонатлар бўйича ва СССР давлат хазина мажбуриятлари бўйича фоизлар ва ютуқлар;

п) рационализаторлик таклифлари учун мукофот пули;

р) корхоналар, муассасалар ва ташкилотлардан йилига 200 сўмгача (200 сўм ҳам шу ҳисобга киради) миқдорида олинган совғалар (буюм тарзидаги мукофотлар) қиймати, шунингдек халқаро, Бутуниттифоқ ва жумҳурият конкурслари ҳамда мусобақаларида буюм тарзида олинган совринлар қиймати;

с) табиий офатлар, бошқа фавқулодда вазиятлар муносабати билан, шунингдек СССР Вазирлар маҳкамаси ёки Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси ва Қорақалпоғистон АССР Вазирлар маҳкамаси қарорлари асосида ёрдам берилган тақдирда, тўланадиган пулнинг миқдоридан қатъи назар, моддий ёрдам пули, ушбу модданинг «а» кичик бандида кўрсатилгандан бошқа ҳолларда берилган моддий ёрдам — йилига 500 сўмгача бўлган тақдирда (500 сўм ҳам шу жумлага киради);

т) корхонанинг акциялари юзасидан олинган ва шу корхонанинг ўз акцияларини сотиб олишга ишлатилган даромадлар;

у) қидирувчилар артелларин аъзоларининг олтин қазиб олиш соҳасидаги қидирувчилик фаолияти билан боғлиқ ишлар учун оладиган даромадлари.

2. Солиқ солиниши керак бўлган даромад:

а) фуқароларнинг корхоналар, муассасалар ва ташкилотлардан олиши лозим бўлган ва уларнинг аризаларига мувофиқ В. И. Ленин номидаги Совет болалар жамғармаси, Совет тинчлик жамғармаси, Совет маданият жамғармаси, Совет меҳр-шафқат ва сиҳат-саломатлик жамғармаси, СССР Қизил Кресги ва Қизил Яримой жамиятлари уюшмаси, экология жамғармалари, уларнинг республика, регион ва маҳаллий бўлимларига, шунингдек бюджетдан қисман ёки тўла-тўкис пул билан таъминланадиган маданият, халқ таълими, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий таъминот корхоналарига, муассасаларига ва ташкилотларига ўтказиладиган пул суммаларига;

б) фуқароларнинг солиқ идоралари томонидан солиқ солиниши лозим бўлган даромадлардан ушбу банднинг «а» кичик бандида кўрсатилган мақсадларга берган бадаллари суммаси тегишли календарь йил учун солиқ солиш пайтида ҳисобга олинадиган даромаддан ошмайдиган миқдорда камайтирилади.

4-модда. Солиқ юзасидан имтиёзлар

1. Қуйидагилар солиқ тўлашдан бутунлай озод қилинади;

а) асосий иш (хизмат, ўқиш) жойида солик солинадиган ва йилига 1920 сўмдан ошмайдиган иш ҳақи ва бошқа турдаги пул мукофоти оладиган ишчилар, хизматчилар ва бошқа фуқаролар;

б) фан, адабиёт ва санъат асарлари, ихтиролар, кашфиётлар ва уларнинг илк саноат нусхаларини яратганлик, нашр қилганлик, ижро этганлик ёки улардан бошқача тарзда фойдаланганлик учун муаллифлик ҳақи йилига 1920 сўмдан ошмайдиган фуқаролар, агар уларнинг асосий иш жойи бўлмаса;

в) тадбиркорлик ва якка тартибдаги меҳнат фаолиятининг, деҳқон (фермер) хўжалигининг барча турларидан, шунингдек тадбиркорлик субъектларидан оладиган даромадлари йилига 1920 сўмдан ошмайдиган фуқаролар, агар уларнинг асосий иш жойи бўлмаса;

г) деҳқон хўжалигининг аъзолари, деҳқон хўжалиги ташкил этилган (рўйхатдан ўтган) йилдан бошлаб икки йил давомида — мазкур хўжаликдан оладиган даромадлари юзасидан;

д) жамоа хўжаликларининг аъзолари — ўзлари аъзо бўлган жамоа хўжаликларида бажарган ишлари учун оладиган даромадлари юзасидан;

е) муддатли ҳақиқий ҳарбий хизматдаги ҳарбий хизматчилар ва ўқув ёки текширув машқларига чақирилган ҳарбий хизмат ёшидаги кишилар — хизмат жойидан ёки ўқув ёҳуд текширув машқларида бўлган вақт учун оладиган маош, суткалик пул ва бошқа маблағлар юзасидан;

ж) Совет Иттифоқи Қаҳрамонлари, Шуҳрат орденининг учала даражаси билан мукофотланган кишилар, Улуғ Ватан урушининг ногиронлари ёки СССРни ҳимоя қилиш чоғида ёҳуд ҳарбий хизматнинг бошқа хил вазифаларини бажариш чоғида ярадор бўлиш, контузия бўлиш ёки шикастланиш натижасида ёҳуд фронтда бўлиш билан боғлиқ касалликлар натижасида ногирон бўлиб қолган ҳарбий хизматчилар, собиқ партизанлар жумласидан бўлган ногиронлар, шунингдек пенсия таъминоти жиҳатидан ҳарбий хизматчиларнинг мазкур тоифаларига тенглаштирилган бошқа ногиронлар — оладиган барча даромадлар юзасидан;

з) гражданлар уруши ва Улуғ Ватан уруши, СССРни ҳимоя қилиш бўйича бошқа жанговар операцияларнинг қатнашчилари бўлган ва ҳаракатдаги армия таркибига кирган ҳарбий қисмлар, штаблар ва муассасаларда хизматни ўтаган ҳарбий хизматчилар ҳамда собиқ партизанлар, Улуғ Ватан уруши давридаги меҳнат фронтининг ветеранлари оладиган барча даромадлари юзасидан;

и) ички ишлар органларининг бошлиқлари ва оддий хизматчилари сафидан бўлган, хизмат вазифасини бажариш чоғида ярадор бўлганлик, контузия олганлик ёки жароҳатланганлик туфайли ногирон бўлиб қолган кишилар — оладиган барча даромадлари юзасидан;

к) болаликдан ногиронлар, шунингдек кўриш қобилиятига кўра I ва II гуруҳ ногиронлари оладиган барча даромадлари юзасидан;

л) Қаҳрамон оналар — оладиган барча даромадлари юзасидан;

м) Улуғ Ватан уруши йилларида Ленинград шаҳри қамал қилинган даврда шаҳарда 1941 йилнинг 8 сентябридан 1944 йилнинг 27 январигача ишлаган фуқаролар — оладиган барча даромадлари юзасидан;

н) СССРни ҳимоя қилиш ёки ҳарбий хизматнинг бошқа мажбуриятларини ижро этиш чоғида ярадор бўлганлик, контузия олганлик ёки жароҳатланганлик натижасида, ёҳуд фронтда бўлганлик билан боғлиқ касалликлар натижасида ҳалок бўлган ҳарбий хизматчиларнинг ота-оналари ва рафиқалари — оладиган барча даромадлари юзасидан;

о) Афғонистон республикасида вақтинча бўлган совет қўшинларининг чекланган қисми таркибида хизматни ўтаган ҳарбий хизмат ёшидаги ҳарбий хизматчилар —оладиган барча даромадлари юзасидан;

п) студентлар қурилиш отрядлари штабларининг ишонч қоғозига асосан тузилган шартномалар бўйича бажарилган ишлардан олинган даромадлар юзасидан — студентлар меҳнат отрядларининг аъзолари;

р) корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва ўқув юртлари томонидан қишлоқ хўжалиги ишларини бажаришга юборилган фуқаролар — шу ишларни бажарганлик учун олинадиган даромадлар юзасидан;

2. Солиқ миқдори қуйидагиларга камайтирилади.

а) ушбу модданинг 1-бандида кўрсатилган ногиронлардан ташқари I ва II гуруҳ ногиронлари, — улар оладиган барча даромадлари бўйича солиқнинг 50 фоизига;

б) муддатдан ортиқ хизматдаги офицерлар, прапоршчиклар, мичманлар ва ҳарбий хизматчиларга, шунингдек ички ишлар органларининг оддий хизматчи ва бошлиқлари сафидан бўлган кишилар, — СССР Вазирлар маҳкамаси белгилайдиган тартиб ва миқдорда бериладиган маошига;

в) қарамоғида уч ва ундан ортиқ киши бўлган фуқаролар учун барча даромадлар юзасидан 30 фоизга;

г) 16 ёшгача бўлган икки ва ундан ортиқ болали ёлғиз оналар, — улар оладиган барча даромадлар бўйича солиқнинг 30 фоизига;

д) 16 ёшгача бўлган икки ва ундан ортиқ болали ҳамда боқувчисидан маҳрум бўлганлиги учун пенсия олмаётган аёл ва эркак бевалар — улар оладиган даромадлар бўйича солиқнинг 30 фоизига;

е) болаликдан ногирон бўлиб қолган ва доимий парваришни талаб қиладиган фарзандини тарбияловчи ота-онадан бири, — у оладиган барча даромадлар бўйича солиқнинг 30 фоизига.

3. Фуқаро бир неча асосга кўра солиқ бўйича имтиёзлардан фойдаланиш ҳуқуқига эга булса, унга ана шу имтиёзларнинг миқдор жиҳатдан кўпроқ енгиллик берадиганидан фойдаланиш ҳуқуқи берилади.

4. Халқ депутатлари маҳаллий Советларининг ижроия қўмиталари айрим солиқ тўловчиларнинг моддий аҳволини ҳисобга олиб, уларни даромад солиғидан озод қилиш, шунингдек айрим солиқ тўловчилар учун солиқ миқдорини камайтириш ҳуқуқига эгадирлар.

5. Қонуннинг ушбу моддасида санаб ўтилган фуқароларнинг имтиёзларга бўлган ҳуқуқи ҳужжатлар билан белгиланган тартибда тасдиқланади, бу ҳужжатларнинг рўйхати Ўзбекистон ССР Молия вазирлиги томонидан белгиланади.

Фуқароларнинг имтиёзларга бўлган ҳуқуқи тегишли ҳужжатлар тақдим этилган пайтдан бошлаб юзага келади.

6. Ушбу моддада назарда тутилган солиқ бўйича имтиёзлар патент асосида якка тартибда меҳнат фаолиятини амалга ошираётган фуқароларга ҳам патент учун ҳақ тўлаш чоғида берилади.

5-модда. Икки ёқлама солиқ солишни бекор қилиш

Ўзбекистон ССРда доимий истиқомат жойи бўлган кишилар чет элда оладиган даромадлар Ўзбекистон ССРда солиқ солинадиган даромадлар жумласига киритилади.

Ўзбекистон ССРда доимий истиқомат жойи бўлган, Ўзбекистон ССРда даромад солиғини тўловчи кишилар чет давлатлар қонунларига мувофиқ хорижда тўланган даромад солиқлари Ўзбекистон ССРда даромад солиғини тўлаш пайтида ҳисобга олинади. Бунда, чет элда тўланадиган солиқларнинг миқдори Ўзбекистон ССРда тўланадиган солиқ миқдоридан ошмаслиги лозим.

6-модда. Халқаро шартномалар

СССРнинг халқаро шартномаси ва Ўзбекистон ССРнинг халқаро шартномасида солиқ солишга оид қоидаларда Ўзбекистон ССР қонунларида кўзда тутилганидан бошқача қоидалар белгиланган бўлса, халқаро шартнома қоидаси қўлланади.

II БОБ. ФУҚАРОЛАР ОЛАДИГАН ИШ ҲАҚИ, ТЎЛОВЛАР, МУКОФОТЛАР ВА БОШҚА ДАРОМАДЛАРГА СОЛИҚ СОЛИШ

7-модда. Солиқ тўловчилар тоифалари ва солиқ солинадиган объектлар

Қонуннинг ушбу боби қоидаларига мувофиқ қуйидагилар солиқ тўлашга жалб этилади:

а) ишчилар ва хизматчилар — улар меҳнат вазифаларини бажаришдан олган иш ҳақи миқдори, мукофотлар ҳамда бошқа ҳар қандай мукофотлар ва тўловлардан, шунингдек меҳнат коллективлари акциялари бўйича дивидендлар тарзида олинадиган пулдан ва корхона, муассаса, ташкилот олган фойда (даромад)ни тақсимлаш натижасида олинадиган бошқа даромадлардан тушадиган фойда миқдоридан;

б) солиқ тўловчиларнинг солиқ солиш юзасидан ишчи ва хизматчиларга тенглаштирилган тоифалари;

ишлаб чиқариш кооперативлари (колхозлардан ташқари)нинг аъзолари ва уларда меҳнат шартномалари асосида ишлаётган ишчилар,— ана шу кооперативлар тўлайдиган даромадлардан;

Ўзбекистон ССР ҳудудида совет ва чет эл ташкилотлари, фирмалари ва бошқарув органлари иштирокида ташкил этиладиган қўшма корхоналарда, халқаро бирлашмалар ва ташкилотларда, чет эл фирмалари, банклари ва уларнинг ваколатхоналарида ишлайдиган фуқаролар, — улар меҳнат вазифаларини бажариши билан боғлиқ иш ҳақи, мукофотлар ва бошқа хил мукофот ва тўловлар миқдоридан;

офицерлар сафидан бўлган шахслар, прапоршчиклар, мичманлар ва муддатидан ортиқ хизмат қилаётган ҳарбий хизматчилар — пул тўловларидан;

адвокатлар — ҳуқуқий маслаҳатхоналардаги иши учун оладиган мукофотлар миқдоридан;

в) диний ташкилотлар ва уларнинг корхоналаридан даромад оладиган фуқаролар;

г) илғари корхоналар, муассасалар ва ташкилотларда ишлаган фуқаролар — ана шу корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар олган фойда (даромад)ни тақсимлаш натижасида оладиган пулдан;

д) корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар штатларида турмайдиган фуқароларнинг пудрат шартномаси асосида амалга ошириладиган бир марталик ва бошқа ишларни бажарганлиги учун бу корхона, муассаса ва ташкилотлардан оладиган иш ҳақи ҳамда пул ва натура шаклидаги бошқа даромадларидан;

е) моддий ёрдам пуллари (ушбу қонуннинг 3-моддасида кўрсатилгандан ташқари);

ж) тадбиркорлик ва якка тартибдаги меҳнат фаолияти билан шуғулланувчи фуқаролар, шунингдек тадбиркорлик субъектлари билан уларнинг меҳнатидан фойдаланиш тўғрисида шартнома тузган шахслар;

з) иморат, квартира, хоналар ва бошқаларни (пансион хизмат кўрсатишдан ташқари), гаражлар, автомашина ва бошқа мол-мулк ва кўчмас мулкни ёллаб олишга ва ижарага беришдан даромад оладиган фуқаролар;

и) банк муассасаларидаги омонатлар бўйича фоизлар ва ютуқлар шаклида даромад оладиган фуқаролар, ушбу Қонуннинг 1-бандидаги «м» ва «о» кичик бандларида санаб ўтилган даромадлар бундан мустаснодир;

к) СССРда доимий истиқомат қилувчи фуқаролар чет элда ва чет элдан оладиган даромадлари бўйича;

л) фуқароларнинг қонуннинг ушбу моддаси «а-к» кичик бандларида кўрсатилмаган барча бошқа даромадлари;

м) ушбу Қонун 8-моддасининг 3-бандида кўрсатиб ўтилган фуқароларнинг даромадлари.

8-модда. Солиқ ставкалари

1. Ушбу Қонуннинг 7-моддаси «а-в» бандларида санаб ўтилган фуқароларнинг иш ҳақи, тўловлари, мукофотлари ва бошқа даромадларидан қуйидаги миқдорда солиқ ундирилади:

Йиллик даромад миқдори	Солиқ миқдори
1921 сўмдан 2400 сўмгача	1920 сўмдан ортиқ ҳар сўмдан 30 тийин
2401 сўмдан 3600 сўмгача	144 сўм+2400 сўмдан ортиқ пулнинг 13 фоизи
3601 сўмдан 6000 сўмгача	300 сўм+3600 сўмдан ортиқ пулнинг 14 фоизи
6001 сўмдан 12000 сўмгача	636 сўм+6000 сўмдан ортиқ пулнинг 15 фоизи
12001 сўмдан 18000 сўмгача	1536 сўм+12000 сўмдан ортиқ пулнинг 20 фоизи
18001 сўмдан 24000 сўмгача	2736 сўм+18000 сўмдан ортиқ пулнинг 30 фоизи
24001 сўмдан 36000 сўмгача	4536 сўм+24000 сўмдан ортиқ пулнинг 40 фоизи
36001 сўм ва ундан ортиқ пулдан	9336 сўм+36000 сўмдан ортиқ пулнинг 50 фоизи

2. Мазкур қонуннинг 7-моддасидаги «г-л» бандларида санаб кўрсатилган фуқароларнинг иш ҳақи ва бошқа даромадларидан солиқ қуйидаги миқдорларда ундирилади:

Йиллик даромад миқдори	Солиқ миқдори
2400 сўмгача	даромаднинг 6 фоизи
2401 сўм ва ундан ортиқ пулдан	Қонуннинг мазкур моддасидаги 1-бандда кўрсатилган ставкалар бўйича

3. Қонуннинг мазкур моддаси қоидаларига мувофиқ қуйидагиларга солиқ солинади:

а) фан, адабиёт ва санъат асарлари муаллифларига, уларнинг ҳуқуқий ворислари ва меросхўрларига — ана шу асарларни яратганлик, нашр этганлик, бажарганлик ёки улардан бошқача тарзда фойдаланганлик ёҳуд ана шу асарлардан фойдаланиш ҳуқуқини берганлик юзасидан;

б) фан, адабиёт ва санъат асарлари таржималарининг муаллифлари, уларнинг ҳуқуқий ворислари ва меросхўрлари — муаллифлик мукофоти пуллари юзасидан;

в) кашфиётлар, ихтиролар ва уларнинг илк саноат намуналарининг муаллифларига, уларнинг ҳуқуқий ворислари ва меросхўрларига — мукофот пуллари юзасидан;

г) фан, адабиёт ва санъат асарларини таҳрир ва тақриз қилувчи фуқароларга — муаллифлик мукофоти пуллари юзасидан;

д) муаллифлик ҳуқуқи тўғрисидаги қонунларга мувофиқ муаллифлик мукофоти олувчи бошқа фуқароларга, — муаллифлик мукофоти пуллари юзасидан.

Мукофот пулларидан қуйидаги миқдорларда солиқ ундирилади:

а) мукофот белгиланган ставкалар бўйича тўланган тақдирда:

Йиллик даромад миқдори	Солиқ миқдори
2400 сўмгача	мукофот (даромад) миқдоридан 6 фоиз
2401 сўмдан 3600 сўмгача	144 сўм+2400 сўмдан ортиқ пулнинг 13 фоизи
3601 сўмдан 6000 сўмгача	300 сўм+3600 сўмдан ортиқ пулнинг 14 фоизи
6001 сўмдан 12000 сўмгача	636 сўм+6000 сўмдан ортиқ пулнинг 15 фоизи
12001 сўмдан 18000 сўмгача	1536 сўм+12000 сўмдан ортиқ пулнинг 20 фоизи
18001 сўм ва ундан ортиқ пулдан	2736 сўм+18000 сўмдан ортиқ пулнинг 30 фоизи

б) мукофот белгиланган ставкалар бўйича тўланмаган тақдирда, солиқ Қонуннинг мазкур моддаси 2-бандидаги кўрсатилган ставкалар бўйича ундирилади.

4) Муаллифларининг ворисларига такрорий (бир неча бор) тўланган мукофотдан солиқ қуйидаги миқдорларда ундирилади:

Йиллик даромад миқдори	Солиқ миқдори
500 сўмгача	даромад миқдорининг 60 фоизи
501 сўмдан 1000 сўмгача	300 сўм+500 сўмдан ортиқ пулнинг 65 фоизи
1001 сўмдан 3000 сўмгача	625 сўм+1000 сўмдан ортиқ пулнинг 70 фоизи
3001 сўмдан 6000 сўмгача	2025 сўм+3000 сўмдан ортиқ пулнинг 75 фоизи
6001 сўмдан 10000 сўмгача	4275 сўм+6000 сўмдан ортиқ пулнинг 80 фоизи
10001 сўмдан 15000 сўмгача	7475 сўм+10000 сўмдан ортиқ пулнинг 85 фоизи
15001 сўм ва ундан ортиқ пулдан	11725 сўм+15000 сўмдан ортиқ пулнинг 90 фоизи

18 ёшга етмаган ворислар, 55 ёшдан ошган аёл ва 60 ёшдан ошган эркак ворислар учун солиқ миқдори 50 фоиз камайтирилади.

9-модда. Солиқ солинадиган даромад таркибига қўшилмайдиган пул

Қуйидагилар солиқ солинадиган даромад таркибига қўшилмайди:

а) амалдаги қонунларга мувофиқ ишдан бўшаш вақтида тўланадиган нафақалар;

б) СССР ва Ўзбекистон ССРнинг амалдаги қонунларида кўзда тутилган нормалар доирасидаги компенсация тўловлари, ишдан бўшаш вақтида фойдаланилмаган отпуска учун бериладиган компенсация бундан мустаснодир;

в) бепул бериб қўйиладиган уй-жой бинолари ва коммунал хизматлар ўрнига амалдаги қонунларга мувофиқ тўланадиган пул;

г) СССР Вазирлар маҳкамасининг ва Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг тегишли қарорларида кўзда тутилган натура ҳолида бериладиган озиқ-овқат қиймати, шунингдек шу озиқ-овқат ўрнига тўланадиган пул;

д) ижодий фаолият, тадбиркорлик ва якка тартибдаги меҳнат фаолияти билан шуғулланишдан даромад олиш билан боғлиқ харажатлар.

Ана шу даромадларни олиш билан боғлиқ харажатлар туркумига моддий харажатлар, асосий ишлаб чиқариш фондларини тўла қайта тиклашга амортизация ажратмалари, ижара ҳақи, фуқароларнинг меҳнатидан фойдаланиш тўғрисида тузилган шартномага мувофиқ уларнинг меҳнатига тўланадиган ҳақ харажатлари давлат ижтимоий суғуртасига ажратмалар, мажбурий мулк суғуртаси бўйича тўловлар, банкларнинг қисқа муддатли кредитлари учун фоиз тўлови (тўлов муддати узайтирилган ва кечиктирилган фоизлардан ташқари), шунингдек асосий ишлаб чиқариш фондларининг ҳамма турдаги ремонти учун қилинадиган харажатлар қўшилади.

10-модда. Иқлим шароитлари оғир бўлган жойлардаги иш учун тўловларга солиқ солиш миқдори

Иқлим шароити оғир бўлган жойлардаги иш учун СССР ва Ўзбекистон ССР қонунларида белгиланган коэффициентлар (район коэффициентлари, баланд тоғ, чўл ва сувсиз районлардаги иш учун коэффициентлар) иш ҳақига қўшиб ёзиладиган ва тўланадиган пулдан ҳамда мазкур жойлардаги иш стажи учун қўшимча ҳақдан 13 фоиз ставка бўйича солиқ ундириб олинади.

11-модда. Корхона ва ташкилотлар тугатилган пайтда солиқ солинадиган даромадни белгилаш тартиби

Фуқароларнинг тугатиладиган корхона ва ташкилотлардан оладиган жами даромадларига, шу жумладан шу корхона ва ташкилотларнинг мол-мулки сотилиши муносабати билан фуқароларга тўланадиган даромадлар миқдорига — шу даромадлар тўланадиган йилдаги бошқа даромадлар (иш ҳақи) бирга қўшилиб, йилларга тақсимламай солиқ солинади.

12-модда. Фуқароларнинг асосий иш жойидаги меҳнат ҳақи ва бошқа даромадларидан солиқни ҳисоблаб чиқиш ва тўлаш тартиби

Корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар томонидан тўланадиган иш ҳақларидан ҳамда пул ва натура тарзидаги бошқа даромадлардан солиқ иш ҳақи ва даромадларни тўлайдиган жойда ўртача ойлик даромад бўйича ҳисоблаб чиқилади ва ушлаб қолинади. Ойлик ўртача даромаддан олинадиган солиқ миқдори ушбу Қонун 8-моддасининг 1 ва 2-бандларида белгиланган солиқ ставкаларига асосланган ҳолда Ўзбекистон ССР Молия вазирлиги томонидан белгиланади. Йил тамом бўлганидан кейин тугаган йилдаги меҳнат ҳақининг умумий суммасига ва тўланган бошқа ҳақларга қараб солиқ қайтадан ҳисоблаб чиқилади.

Йил мобайнида иш жойида тўланган меҳнат ҳақи ва бошқа даромадлардан ушлаб қолинган солиқ суммаси якуний ҳисоб-китобда ҳисобга қўшилади.

13-модда. Асосий иш жойидан бошқа ерда олинган даромадларга ва бошқа тўловларга солиқ солиш ва уни тўлаш тартиби

1. Ўриндошлик юзасидан қилинган иш ва бажарилган бир галлик иш учун олинадиган иш ҳақи ва асосий иш (хизмат, ўқиш) жойидан бошқа ерда олинган даромадлар ҳамда тўловлар миқдорида солиқ ушбу Қонун 8-моддасининг 2-бандида кўзда тутилган ставкаларга мувофиқ ушлаб қолинади.

2. Ўзининг асосий иш жойидан (хизмат, ўқиш) бошқа жойга ўриндошлик бўйича ишга киришда, шунингдек пудрат шартномасига мувофиқ бир галлик ва бошқа ишларни амалга оширишда (бир марта ҳақи тўланадиган, узоғи билан 5 кунга чўзиладиган қисқа вақтли бир галлик ишлар, бундай ишлар календарь йилда нечта бўлишидан қатъий назар) фуқаролар асосий иш жойи (хизмати, ўқиши) ҳақида маълумотнома тақдим этишга мажбурдирлар.

Асосий иш жойи (хизмати, ўқиши) ўзгарган тақдирда, фуқаролар бир ой муддат ичида ўриндошлик бўйича ишлаётган ёки пудрат шартномасига мувофиқ бошқа ишлар бажараётган корхона, муассаса, ташкилот маъмуриятига асосий иш жойининг ўзгарганлиги тўғрисида маълумот тақдим этишга мажбурдирлар.

3. Асосий иш (хизмат, ўқиш) жойидан бошқа ерда ўриндошлик юзасидан қилинган иш, пудрат шартномасига мувофиқ бажарилган бир галлик ва бошқа ишлар учун тўланадиган пулнинг жами миқдори ва шу тўловлардан ушлаб қолинадиган солиқ миқдори ҳақида шу пулни тўлайдиган корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар пул тўланганидан кейинги ойдан кечиктирмай даромад олувчининг асосий иш (хизмат, ўқиш) жойига хабар қилиши лозим. Шундай маълумот олингач, асосий иш (хизмат, ўқиш) жойидаги бухгалтерия тегишли ой учун асосий иш (хизмат, ўқиш) жойидан олган ва ўриндошлик юзасидан қилган иши учун умумий иш ҳақининг йиғиндисини ҳисобга олиб, ушбу Қонуннинг 8-моддасида кўзда тутилган ставкаларга биноан солиқни қайтадан ҳисоблаб чиқиши керак.

Қайта ҳисоб-китоб натижаларига кўра фуқародан қўшимча ҳисоблаб ёзилган солиқ ундириб олинади ёки ортиқча ушлаб қолинган пул унга қайтариб берилади.

14-модда. Фан, адабиёт ва санъат асарларини яратганлик, нашр қилганлик, ижро этганлик ёки улардан бошқа тарзда фойдаланганлик учун муаллифга тўланадиган ҳақ, шунингдек кашфиётлар, ихтиролар ва уларнинг илк саноат намуналари муаллифларига тўланадиган ҳақ миқдорига солиқ солиш ва уни тўлаш тартиби

1. Фан, адабиёт ва санъат асарларини яратганлик, нашр қилганлик, ижро этганлик ва улардан бошқача тарзда фойдаланганлик учун муаллифга тўланадиган ҳақ, шунингдек кашфиётлар, ихтиролар ва уларнинг илк саноат намуналари муаллифларига тўланадиган ҳақ миқдоридан олинадиган солиқ йил давомида ҳисоблаб чиқарилади ва ушбу Қонун 8-моддасининг 3-бандидаги ставкаларга мувофиқ даромад тўланадиган жойда бевосита ушлаб қолинади. Шундан кейин ҳар сафар даромад тўлаш пайтида шу йил мазкур тўлов жойида берилган тўловларнинг умумий миқдорига биноан солиқ қайтадан ҳисобланади.

(Давоми 3-бетда)

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг қонуни

ЎЗБЕКИСТОН ССР ФУҚАРОЛАРИДАН, АЖНАБИЙ ФУҚАРОЛАРДАН ВА ФУҚАРОЛИГИ БЎЛМАГАН ШАХСЛАРДАН ОЛИНАДИГАН ДАРОМАД СОЛИҒИ ТЎҒРИСИДА

(Боши 2-бетда).

Йил тугагач, фуқаролар (муаллифларнинг ворисларидан ташқари) 1 мартдан кечикмай истиқомат жойидаги солиқ идорасига ўтган йили амалда олган даромадлари тўғрисида декларация тақдим этишга мажбурдирлар. Айни пайтда календарь йил давомида бир марта мукофот олган фуқаролар даромадлари тўғрисида декларация тақдим этмайдилар.

2. Фан, адабиёт ва санъат асарларини яратиш, нашр қилиш, ижро этиш ёки улардан бошқача тарзда фойдаланиш юзасидан шартномалар бўлган тақдирда ушбу шартнома ҳисобига аванс тарзида тўланадиган мукофотлар узил-кесил ҳисоб-китоб пайтида жамланади ва солиқ солиш мақсадида шартнома амал қилган йилларга тақсимланади.

Бундай шартнома бўлмаган тақдирда, башарти асарни яратганлик ёки унинг биринчи нашри учун бериладиган ҳақ 12000 сўмдан ошиб кетса, бу пул тўловчининг аризасига мувофиқ уч йилга тақсимланади.

Кашфиётлар, ихтиролар ва уларнинг илк саноат намуналаридан фойдаланилган дастлабки йил давомида уларнинг муаллифлари оладиган ҳақ миқдорига нисбатан ҳам ана шундай тартиб қўлланилади.

Мукофот фақат белгиланган ставкалар бўйича тўлансагина мазкур модданинг қоидалари қўлланилади.

3. Қонуннинг мазкур моддасида кўрсатилган фуқароларнинг (муаллифларнинг меросхўрларидан ташқари) даромадларидан бир йиллик солиқнинг узил-кесил миқдори солиқ идоралари томонидан амалдаги йиллик даромадлар ва ана шу даромадни олиш билан боғлиқ бўлган харажатлар тўғрисидаги декларация олингандан кейин икки ой ичида аниқланади.

Солиқ ушбу Қонун 8-моддасининг 3-бандидаги ставкаларга мувофиқ йиллик даромаддан ҳисоблаб чиқарилади.

Даромад тўланган жойда йил давомида ушлаб қолинган солиқ миқдори узил-кесил ҳисоб-китоб қилиш чоғида ҳисобга олинади.

4. Ҳақ тўлайдиган корхона, муассаса ва ташкилот ўзи жойлашган ердаги солиқ идораларига ҳар йили 1 февралдан кечиктирмай ўтган йил давомида фуқароларга тўланган ҳақ миқдори тўғрисида уларнинг доимий яшаш жойларини ва ана шу даромадлардан ушлаб қолинган солиқ миқдорини кўрсатиб ёзма маълумот беришга мажбур.

Муаллифга ҳақ тўлаган корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар жойлашган ердаги солиқ идоралари бу маълумотларни солиқни тўғри ва тўла ундириш мақсадида инобатга олишлари учун даромад олганларнинг доимий яшаш жойидаги солиқ идораларига юборадилар.

5. Йиллик даромад тўғрисидаги декларация асосида солиқни ҳисоблаб чиқиш натижаларига кўра қўшимча солиқ тўланадиган тақдирда, қўшимча равишда ҳисоблаб чиқилган миқдордаги пулни тўлаш учун солиқ идорасининг тўлов ҳақидаги хабарномаси олинган кундан бошлаб фуқароларга уч ой вақт берилади. Йил давомида ортиқча тўланган солиқни бюджетда қайтариш зарур бўлган тақдирда ана шу пул фуқароларга солиқ идоралари томонидан йиллик даромад тўғрисидаги декларация олинганидан кейин узоғи билан икки ой ичида қайтарилиши лозим.

Ушбу модданинг 1-бандига мувофиқ декларация тақдим этишдан озод қилинган фуқаролар йил давомида ортиқча ушлаб қолинган солиқларга қайтариб берилиши учун бу ҳақда доимий истиқомат жойидаги солиқ идорасига ариза беришлари шарт.

15-модда. Бошқа даромадлардан солиқни ҳисоблаб чиқиш ва уни тўлаш тартиби

1. Қонуннинг ушбу моддасида кўрсатилган тартибда тадбиркорлик, якка тартибдаги ва бошқа фаолиятнинг барча турлари билан шуғулланадиган фуқароларга; банк муассасаларидаги омонат бўйича фоиз ва ютуқ шаклида даромад оладиган фуқароларга; чет элда ёки чет элдан даромад оладиган Ўзбекистон ССРда доимий истиқомат қилувчи фуқароларга (муаллифлик мукофотлари ҳамда уларнинг меҳнат вазифаларини бажариш билан боғлиқ бўлган тўловлар суммаси бундан мустасно); фуқароларнинг ушбу Қонуннинг 12, 13 ва 14-моддаларида кўрсатилмаган барча бошқа даромадларига солиқ солинади.

2. Ялпи даромад (пул ва натура шаклидаги) ҳамда даромад қилиш билан боғлиқ бўлган ва ҳужжатлар билан тасдиқланган харажатлар ўртасидаги тафовут солиқ ундириладиган даромад ҳисобланади.

3. Солиқ тадбиркорлик ва якка тартибдаги меҳнат фаолиятининг ҳамма турларидан олинадиган умумий даромаддан ҳисоблаб чиқарилади.

Солиқни солиқ тўловчининг доимий истиқомат жойидаги солиқ идоралари солади, агар фаолият бошқа жойда амалга оширилса, фаолият амалга ошириладиган жойдаги солиқ идоралари томонидан солиқ солинади, лекин даромад ва солиқ миқдори тўғрисида солиқ тўловчининг доимий истиқомат жойидаги солиқ идорасига хабар қилиниши шарт.

4. Қонуннинг ушбу моддасида кўрсатилган ҳамда корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар тўлайдиган даромад солиғи ушбу Қонуннинг 8-моддаси 2-бандидаги ставкалар бўйича ҳисоблаб чиқилади. Ҳар гал навбатдаги тўлов чоғида солиқ қайта ҳисоб-китоб қилинади, бунда жорий йилда ушбу тўлов макони бўйича тўланган умумий суммага асосланилади.

5. Солиқ қуйидаги тартибда тўланади:

а) солиқ тўловчи ҳар бир кварталда олдинги йил даромадларига қараб ҳисоблаб чиқилган йиллик солиқ миқдорининг 25 фоизини тўлайди, солиқ тўлашга биринчи бор жалб этилган тўловчилар эса солиқ идоралари уларнинг жорий йилдаги тахминий даромадларидан ҳисоблаб чиқарган миқдорнинг 25 фоизини тўлайдилар.

Йил давомида солиқ тўловчининг даромадлари анча кўпайган ёки камайган тақдирда солиқ тўлаш муддати келмаган давр учун солиқ миқдори қайтадан ҳисоблаб чиқилиши мумкин;

б) йил тугаганидан сўнг солиқнинг йиллик миқдори ҳақиқатда олинган даромаддан ҳисоблаб чиқарилади ва ана шу миқдор билан йил давомида тўланган сумма ўртасидаги фарқ солиқ тўловчидан келгуси йилнинг 15 мартидан кечиктирмай ундириб олинади ёки қайтариб берилади, даромад манбаи барҳам топган тақдирда эса — 15 кун муддат ичида ҳисоб-китоб қилинади.

6. Қонуннинг мазкур моддасида кўрсатилган солиқ тўловчиларга қуйидаги асосларда:

а) солиқ тўловчиларнинг йил давомида олган ҳақиқий даромадлари тўғрисидаги келгуси йилнинг 15 январигача тақдим этиладиган декларация асосида солиқ солинади.

Йил давомида даромад манбалари пайдо бўлган тақдирда фуқаролар даромад манбаи пайдо бўлган кундан бошлаб бир ой ўтгач 5 кун муддат ичида декларация топширадилар, унда фаолиятнинг биринчи ойидаги ҳақиқий даромад миқдори ва йил охиригача фараз этилган даромад миқдори кўрсатилади.

Даромад манбаи барҳам топган тақдирда даромад манбаи барҳам топган кундан бошлаб 5 кун муддат ичида декларация топширилади.

б) солиқ идораларининг фуқаролар фаолиятини ҳамда солиқ тўловчиларнинг даромадлари тўғрисидаги бошқа мавжуд маълумотларни текширишига оид материаллар асосида солиқ солинади.

7. Солиқлар 15 мартгача, 15 майгача, 15 августгача ва 15 ноябргача бўлган муддатларда тўланади.

8. Оила аъзоларидан ҳар бирининг ҳамда меҳнат хўжалигини биргаликда олиб борувчи ва умумий улушбай мулк асосида ўз мол-мулкига эга бўлган бошқа шахсларнинг даромадлари уларнинг ўзаро келишувига мувофиқ аниқланади, бу ҳақда даромад тўғрисида солиқ идорасига тақдим этиладиган декларацияда кўрсатилади.

9. Тадбиркорлик ва якка тартибдаги меҳнат фаолияти билан шуғулланувчи фуқароларга ҳақ тўлайдиган корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар ўзлари жойлашган ердаги солиқ идораларига фуқароларга тўлаган суммалари ҳақида ҳар ойда ёзма маълумот беришлари шарт. Бу маълумотларни даромадларни тўлаган корхона, муассаса ва ташкилот жойлашган ердаги солиқ идоралари солиқни тўғри ва тўла солиш мақсадида ҳисобга олиш учун даромад олувчиларнинг доимий истиқомат жойидаги солиқ идораларига юборадилар.

10. Ўз меҳнатидан фойдаланиш ҳақида тадбиркорлик субъектлари билан шартнома тузган фуқаролардан даромад солиғи ана шу фуқароларга иш ҳақи тўланаётган пайтда ушлаб қолинади. Фуқароларнинг асосий иш жойи бўлмаса, солиқ ушбу Қонун 8-моддасининг 1-бандидаги ставкалар бўйича ёки фуқароларнинг асосий иш жойи бўлса, 8-модданинг 2-бандидаги ставкалар бўйича ушлаб қолинади.

Солиқ пули ушбу модданинг 7-бандида кўрсатилган навбатдаги тўлов муддати бошланиши биланоқ ўтказилади.

16-модда. Корхоналар, ташкилотлар ва муассасалар томонидан ҳисобланган солиқ миқдорини бюджетга ўтказиш тартиби

1. Корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар банк муассасаларидан фуқароларга тегишли ҳақ тўлаш учун маблағ олиш билан бир вақтда ҳисоблаб ёзилган солиқ миқдорини бюджетга ўтказадилар.

Маҳсулот сотишдан ва хизмат кўрсатишдан тушган пулдан иш ҳақи тўлайдиган ташкилотлар солиқнинг ҳисоблаб ёзилган миқдорини иш ҳақи тўланган куннинг эртасига банк муассасасига топширадилар.

2. Фуқароларнинг маошларидан олинадиган солиқни корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар маблағи ҳисобидан тўлаш тақиқланади.

III БОБ. ФУҚАРОЛАРНИНГ ДЕҲҚОН ХЎЖАЛИГИНИ ЮРИТИШДАН ОЛГАН ДАРОМАДЛАРИДАН СОЛИҚ УНДИРИШ

17-модда. Солиқ тўловчиларнинг тоифалари ва солиқ солиш объекти

Деҳқон хўжалигини юритаётган фуқаро ёки биргаликда деҳқон хўжалигини юритаётган фуқаролар, яъни қишлоқ жойларда қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш, ишлаб чиқариш ва қайта ишлаш билан банд бўлган хўжалик Қонуннинг ушбу бобида кўрсатилган тартибда ва миқдорда солиқ тўлайди.

Ялпи даромад (пул ва натура шаклидаги) ҳамда даромад олиш билан боғлиқ бўлган ва ҳужжатлар билан тасдиқланган харажатлар ўртасидаги фарқ солиқ солинадиган даромад ҳисобланади.

Моддий харажатлар, асосий ишлаб чиқариш фондларини тўла тиклаш учун кетадиган амортизация ажратмалари, ижара ҳақи, ўз меҳнатларидан фойдаланиш тўғрисида шартнома тузган фуқароларнинг меҳнатига ҳақ тўлаш учун кетган сарф-харажатлар, давлат ижтимоий суғуртасига ажратмалар, мол-мулкни мажбурий суғурта қилишга тўловлар, банкдан олинган қисқа муддатли кредитлар учун фоизлар тўлови (тўлов муддати ўтиб кетган ва кечиктирилган қарзлар фоизидан ташқари), шунингдек асосий ишлаб чиқариш фондлари ремонтининг барча турларига доир харажатлар даромад олиш билан боғлиқ харажатлар таркибига киради.

18-модда. Солиқни ҳисоблаб чиқиш ва тўлаш тартиби

1. Ушбу Қонуннинг 17-моддасида кўрсатилган фуқаролар мустақил равишда йил давомида қишлоқ хўжалик маҳсулотларини сотишдан ёки хизмат кўрсатишдан тушум олинган ойдан кейин келадиган ойнинг 10-кунига қадар бюджетга ойлик даромаднинг 10 фоизи миқдорида солиқ тўлаб борадилар. Солиқ деҳқон хўжалиги аъзоларининг топшириғига мувофиқ улардан бири томонидан тушумнинг жами миқдори ҳисобидан тўланади.

Бир йиллик солиқнинг узил-кесил миқдорини келгуси йилнинг 1 мартига қадар тақдим этиладиган йил давомида олинган ҳақиқий даромад ҳақидаги декларация асосида солиқ идораси белгилайди. Бунда деҳқон хўжалиги ҳар бир аъзосининг солиқ солинадиган йиллик даромади миқдори улар ўртасидаги келишувга мувофиқ аниқланиб, бу ҳақда декларацияда уқтириб ўтилади.

Солиқнинг камини тўлаш, бинобарин тегишли ҳолларда йил давомида ортиқча тўланган солиқни қайтариб бериш келгуси йилнинг 1 апрелидан кечиктирилмайди.

2. Деҳқон хўжалигида ўз меҳнатидан фойдаланиш ҳақида шартнома тузган фуқаролардан даромад солиғи шартнома тузган деҳқон хўжалиги аъзоси томонидан ана шу фуқароларга иш ҳақини тўлаш чоғида ушлаб қолинади. Деҳқон хўжалигида ишлаётган фуқароларнинг асосий иш жойи бўлмаган тақдирда солиқ ушбу Қонун 8-моддасининг 1-бандидаги ставкаларга мувофиқ, агар уларнинг асосий иш жойи бўлса, 8-моддасининг 2-бандидаги ставкаларга мувофиқ ушлаб қолинади. Солиқларни бюджетга ўтказиш ойлик тушумдан аванс солиқ тўлашнинг навбатдаги муддати бошланган пайтда амалга оширилади.

IV БОБ. АЖНАБИЙ ФУҚАРОЛАР ВА ФУҚАРОЛИГИ БЎЛМАГАН ШАХСЛАРГА СОЛИҚ СОЛИШНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ

19-модда. Солиқ солинадиган даромадни аниқлаш

1. Ажнабий фуқаролар ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг (қуйида «ажнабий жисмоний шахслар» деб юритилади) солиқ солинадиган даромади Ўзбекистон ССР фуқароларининг солиқ солинадиган даромадига бўлгани каби тартибда аниқланади. Ажнабий жисмоний шахсларнинг солиқ солинадиган даромадларини аниқлаш чоғида унга:

а) СССРда яшаши муносабати билан тўланадиган қўшимча ҳақ миқдори;

б) болаларни мактабда ўқитиш, овқатлантириш, солиқ тўловчилар оиласи аъзоларининг отпуска вақтидаги кира ҳақлари ва шу каби мақсадлардаги сарф-харажатларини қоплаш учун тўланадиган пул миқдори ҳам киради.

2. Солиқ солинадиган даромад таркибига:

а) ажнабий жисмоний шахсни ёлловчининг давлат ижтимоий суғурта ва пенсия таъминоти жамғармаларига ўтказадиган пул миқдори;

б) хизмат мақсадлари учун уй-жой биносини ижарага олиш ва автомобиль сақлаб туриш учун харажатларни қоплашга тўланадиган пул миқдори;

в) хизмат сафари харажатлари миқдори киритилмайди.

20-модда. Солиқ солиш миқдори

Ўзбекистон ССРда доимий истиқомат жойига эга ажнабий жисмоний шахслар деб қараладиганларнинг даромадларига Ўзбекистон ССР қонунларида Ўзбекистон ССР фуқароларининг худди шундай даромадларига нисбатан кўзда тутилган миқдорларда даромад солиғи солинади.

Шахсий кампаниялар эгаларининг даромадларига ушбу Қонун 8-моддасининг 1-бандида кўзда тутилган миқдорда солиқ солинади.

21-модда. Солиқни ҳисоблаб чиқиш ва тўлаш тартиби

1. Солиқ солиш мақсадида Ўзбекистон ССРда доимий истиқомат жойига эга ва Ўзбекистон ССРдан ташқаридаги манбалардан даромад олувчи деб қараладиган ажнабий жисмоний шахслар ушбу моддада белгилаб қўйилган тартибда даромадлар тўғрисида декларация тақдим этадилар.

Солиқ солиш мақсадида Ўзбекистон ССРда доимий истиқомат жойига эга ва ушбу Қонуннинг II—III боблари билан тартибга солинадиган даромад олувчи деб қараладиган ажнабий жисмоний шахслар тегишли бобларда белгилаб қўйилган тартибда даромадлар тўғрисида декларация тақдим этадилар.

2. Амалда олинган даромад тўғрисидаги декларация ҳисобот йилидан кейинги йилнинг 1 мартига қадар ажнабий жисмоний шахс фаолиятини амалга оширадиган ёки истиқомат қиладиган жойдаги солиқ идорасига тақдим этилади.

Ўзбекистон ССРда доимий истиқомат жойига эга деб қараладиган ажнабий жисмоний шахс жорий йилдаги кўзда тутилаётган даромадлари ҳақидаги декларацияни Ўзбекистон ССРга келган кундан бошлаб бир ой давомида тақдим этади.

Ажнабий жисмоний шахснинг фаолияти календарь йил давомида тўхтаган ва у Ўзбекистон ССРдан чиқиб кетган тақдирда амалда олинган даромад тўғрисидаги декларация у жўнаб кетишидан камида бир ой олдин топширилиши керак.

3. Ажнабий жисмоний шахсларнинг даромадларига уларнинг даромадлар тўғрисидаги декларацияси асосида солинадиган даромад солиғи Ўзбекистон ССРда солиқ тўловчининг фаолияти амалга ошириладиган ёки яшайдиган жойдаги солиқ идораси томонидан ҳисоблаб чиқилади. Солиқ идораси тўловчига юборадиган тўлов хабарномаси солиқ тўлаш учун ҳужжат ҳисобланади.

Кўзда тутилаётган даромадлар тўғрисидаги декларация асосида солиқ тўловчи учун у тўлаши лозим бўлган солиқнинг аванс миқдори унинг солиқ мажбуриятларининг 75 фоизи миқдорида ҳисоблаб чиқилади; солиқ миқдорини қайтадан ҳисоблаб чиқиш ҳақиқий даромадлар тўғрисидаги маълумотлар асосида амалга оширилади.

Жорий йил солиғи баравар миқдорда уч бўлиб — 15 майгача, 15 августгача ва 15 ноябргача тўланади. Ҳисобот йили учун қайта ҳисоблаб чиқилган солиққа қўшимча тўлов хабарномаси ёзилган кундан бошлаб бир ой давомида тўланади. Солиқнинг ортиқча тўланган миқдори солиқ тўловчининг хоҳишига кўра унга қайтариб берилади ёки келгуси тўловлар ҳисобига ўтказилади.

4. Ўзаро келишув асосида ажнабий жисмоний шахслардан даромад солиғи ундириш тўхтатилиши ёки чеклаб қўйилиши мумкин, қачонки тегишли хорижий давлатда Ўзбекистон ССР фуқароларига нисбатан шундай тадбир амалга оширилаётган бўлиб, бу ҳол ана шу хорижий давлатнинг солиқ идоралари томонидан тасдиқланган бўлса.

Ушбу бандни қўллаш тўғрисидаги кўрсатмалар Ўзбекистон ССР Ташқи ишлар вазирлиги билан келишилган ҳолда Ўзбекистон ССР Молия вазирлиги томонидан берилади.

V БОБ. ЎЗБЕКИСТОН ССРДА ДОИМИЙ ИСТИҚОМАТ ЖОЙИГА ЭГА БЎЛМАГАН ШАХСЛАР ЎЗБЕКИСТОН ССРДАГИ МАНБАЛАРДАН ОЛАДИГАН ДАРОМАДЛАРГА СОЛИҚ СОЛИШ

22-модда. Солиқ солиш миқдори

Ўзбекистон ССРда доимий истиқомат жойига эга бўлмаган шахслар Ўзбекистон ССРдаги манбалардан оладиган даромадларидан (ушбу Қонун 7-моддасининг «а», «б», «в», «г», «д», «е» бандларида кўрсатилган даромадлардан ташқари) олинадиган солиқ даромадни тўлаш манбаида 20 фоиз ставка бўйича ушлаб қолинади. Солиқнинг мазкур ставкаси ушбу Қонуннинг 6-моддаси ва 21-моддасининг 4-банди қоидаларида бошқа ҳол кўзда тутилмаган бўлса қўлланади.

Ушбу Қонун 7-моддасининг «а, «б», «в», «г», «д» ва «е» бандларида кўрсатилган даромадлардан уларда келтирилган ставкалар бўйича солиқ ушлаб қолинади.

VI БОБ. УШБУ ҚОНУНГА РИОЯ ЭТИЛИШИНИ ТАЪМИНЛАШ

23-модда. Фуқаролар, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг вазифалари

1. Ушбу Қонунга мувофиқ солиқ солинадиган фуқаролар:

а) солиқ идораларига ушбу Қонунда кўзда тутилган ҳолларда Ўзбекистон ССР Молия вазирлиги белгилаб берадиган шаклларда даромадлар ва харажатлар тўғрисидаги декларация, декларацияда кўрсатилган маълумотлар тўғрилигини тасдиқловчи бошқа зарур ҳужжатлар ва маълумотлар тақдим этиши, шунингдек солиқ солинадиган даромадларни ва ана шу даромадларни олиш билан боғлиқ сарф-харажатларни ҳисобга олиб бориши;

б) солиқ имтиёзлари ҳуқуқларини тасдиқловчи ҳужжатларни кўрсатиши, тегишли ҳолларда эса бундай ҳужжатларни тақдим этиши;

в) солиқ идоралари тақдим этган солиқ миқдорини бюджетга ўз вақтида ва тўла миқдорда тўлаши;

г) даромад олиш учун фойдаланилаётган биноларга солиқ идораларининг мансабдор шахсларини киритиши шарт.

2. Корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар:

а) ишчилар ва хизматчилар иш ҳақидан олинадиган солиқлар миқдорини ҳамда тўлов манбаида солиқ солинадиган бошқа даромадларни ўз вақтида ва тўғри ҳисоблаб бериш, ушлаб қолиш ва бюджетга ўтказишлари;

б) солиқ идоралари томонидан солиқ солиниши лозим бўлиб, ўзлари фуқароларга тўлаган даромадлар ҳақидаги маълумотларни солиқ идораларига ўз вақтида тақдим этишлари шарт.

3. Ташқи иқтисодий битимлар тузиш чоғида даромадни тўлайдиган корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ажнабий жисмоний шахслар ўрнига солиқ тўлаш харажатларини қоплаш мажбуриятларини ўз зиммасига олиши ҳақидаги солиқ шартлари киритилишига йўл қўйилмайди.

24-модда. Солиқларни ушлаб қолиш ва нотўғри ушлаб қолинган солиқларни қайтариш тартиби

Корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар томонидан ишчи ва хизматчиларнинг иш ҳақидан ҳамда фуқароларнинг бошқа даромадларидан ўз вақтида ушлаб қолинмаган солиқ миқдори кўпи билан бир йил учун ушланиши мумкин, ортиқча пул ушлаб қолинган тақдирда эса нотўғри ушланганлиги аниқлангунча ўтган даврнинг кўпи билан икки йили учун қайтариб берилишига йўл қўйилади.

Даромадларига декларацияларга мувофиқ солиқ солинадиган, солиқ тўлашга ўз вақтида жалб этилмаган ёки нотўғри солиқ солинган фуқаролардан солиқни ундириб олиш ёхуд уларга қайтариб бериш солиқ нотўғри ушланганни аниқлангунга қадар ўтган даврнинг кўпи билан икки йили учун амалга оширилади.

Солиқ тўловчининг солиқни тўлашдан бўйин товлаши натижасида ундирилмай қолган солиқ миқдори бутун бўйин товлаш даври учун ундириб олинади.

25-модда. Фуқаролар, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг жавобгарлиги

1. Солиқ солинадиган даромадлари тўғрисидаги декларацияни ўз вақтида тақдим этмаган солиқ тўловчиларга солиқ идоралари олдинги ҳисобот йилида тўланган солиқнинг 150 фоизи миқдорида ёки солиқ идораси эга бўлган даромадлар тўғрисидаги маълумот асосида шартли равишда ҳисоблаб чиқилган миқдорда солиқ тўлаш тўғрисида тўлов хабарномаси юборилади. Мазкур ҳужжатлар тақдим этилгач ва улар текшириб кўрилгандан кейин солиқ миқдори ҳақиқатан олинган даромадга қараб тўланади-ган солиқнинг 10 фоизи ушлаб қолиниб, қайтадан ҳисоб-китоб қилинади.

Якка тартибдаги меҳнат фаолияти билан шуғулланиш тартибини бузишда айбдор бўлган ёки махсус равишда тақиқлаб қўйилган якка тартибдаги меҳнат фаолияти билан шуғулланаётган фуқаролар, шунингдек, даромадлар тўғрисидаги декларацияни тақдим этмасликда ёки ўз вақтида тақдим этмасликда ёхуд декларацияга нотўғри маълумотларни киритишда, солиқ солиш мақсадлари учун зарур бўлган даромадлар ва харажатларнинг тегишли ҳисоб-китоби бўлмаганлигида айбдор бўлган фуқаролар солиқ идораларининг раҳбарлари томонидан Ўзбекистон ССР қонунларида белгиланган миқдорларда жарима солиш тарзидаги маъмурий жавобгарликка тортиладилар.

2. Солиқ солиниши лозим бўлган амалда олинган даромадларни яширганлик (камайтириб кўрсатганлик) учун даромаднинг яширилган (камайтирилган) қисми тўла тортиб олинади ва даромаднинг яширилган (камайтирилган) қисми миқдорида жарима солинади, қонунни такрорий бузган тақдирда эса икки ҳисса миқдорида жарима солинади.

Эркин алмаштириладиган валютада олинган даромадларни яшириш даромад миқдорини СССР давлат банкининг махсус курси билан икки ҳисса миқдорида қайта ҳисоблаб чиқишга сабаб бўлади.

Ана шу пул солиқ идораларининг мансабдор шахслари протокол тузган кундан бошлаб 10 кун муддат ичида бюджетга ўтказилади. Ана шу пулни тўлашдан бош тортилган тақдирда у муддатида тўланмаган солиқларни ва солиқдан ташқари тўловларни ундириб олиш тўғрисидаги Низомда белгилаб қўйилган тартибда ундириб олинади.

3. Корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг даромад солиғи миқдорини тўла ҳажмда ўз вақтида ушлаб қолмаганлик ва бюджетга ўтказмаганликда, фуқароларнинг даромадларини яширишда (камайтириб кўрсатишда), бухгалтерия ҳисоботини олиб бормаганлик ёки бундай ҳисоботни белгиланган тартибни бузган ҳолда олиб борганлик, солиқни ҳисоблаб чиқиш ва тўлаш билан боғлиқ ҳужжатларни ўз вақтида тақдим этмаганлик, умуман тақдим этмаганлик ёки белгиланган шаклда тақдим этмаганликда айбдор бўлган мансабдор шахслар солиқ идораларининг раҳбарлари томонидан Ўзбекистон ССР қонунларида белгиланган миқдорда жарима солиш тарзидаги маъмурий жавобгарликка тортиладилар.

4. Ҳақ тўлаш манбаида ундирилиши лозим бўлган, ўз вақтида ушлаб қолинмаган, тўла ушлаб қолинмаган ёки бюджетга ўтказилмаган солиқ миқдори фуқароларга даромад тўлайдиган корхоналар, муассасалар ва ташкилотлардан солиқ идоралари томонидан шак-шубҳасиз ундириб олинади.

5. Солиқ тўлаш муддатини ўтказиб юборганлик учун муддати ўтган ҳар бир кун учун тўланмаган миқдорнинг 0,5 фоизи миқдорида пеня ундирилади.

26-модда. Солиқ идораларининг ҳаракатлари устидан шикоят қилиш

Мансабдор шахсларнинг солиқни ундириб олиш чоғида йўл қўйган ҳаракатлари ва фармойишлари устидан шикоятлар ана шу шахслар бевосита бўйсунадиган идорага ёки қайси идоранинг фармойиши билан солиқ ундирилаётган бўлса, ўша идорага топширилади. Корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар устидан тушган шикоятлар шикоят тушган пайтдан бошлаб 15 кундан кечиктирмай кўриб чиқилади ва улар бўйича қарор қабул қилинади, фуқаролар устидан тушган шикоятлар эса фуқароларнинг хатлари, аризалари ва шикоятларини кўриб чиқиш учун белгилаб қўйилган муддатда кўриб чиқилади ва улар бўйича қарор қабул қилинади.

Шикоятларга доир қарорлар устидан бир ой муддат ичида юқори турувчи солиқ идорасига ёки халқ судига шикоят қилиш мумкин.

Шикоят топшириш солиқ ундиришни тўхтата олмайди. Шикоятни кўриб чиқаётган идора шикоят ҳал қилингунга қадар тегишли солиқ миқдорини ундиришни тўхтатиб туришга ҳақлидир.

Солиқ идоралари мансабдор шахсларининг маъмурий жазо белгилашлари билан боғлиқ ҳаракатлари устидан шикоят қилиш Ўзбекистон ССРнинг маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги қонунларига мувофиқ амалга оширилади.

27-модда. Ушбу Қонунни қўллашга доир кўрсатмалар

Ушбу Қонунни қўллашга доир кўрсатмалар Ўзбекистон ССР Молия вазирлиги томонидан Ўзбекистон ССР Адлия вазирлиги билан келишилган ҳолда чиқарилади.

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг Президенти И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1991 йил 15 февраль.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг қарори

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ФУҚАРОЛАРИДАН, АЖНАБИЙ ФУҚАРОЛАРДАН ВА ФУҚАРОЛИГИ БЎЛМАГАН ШАХСЛАРДАН ОЛИНАДИГАН ДАРОМАД СОЛИҒИ ТЎҒРИСИДА»ГИ ЎЗБЕКИСТОН ССР ҚОНУНИНИ КУЧГА КИРИТИШ ТАРТИБИ ҲАҚИДА

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Олий Кенгаши **қарор қилади:**

1. «Ўзбекистон ССР фуқароларидан, ажнабий фуқаролардан ва фуқаролиги бўлмаган шахслардан олинадиган даромад солиғи тўғрисида»ги Ўзбекистон ССР Қонуни 1991 йил 1 апрелдан кучга киритилсин.

2. Корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар 1991 йил 1 апрелгача бажарилган ишлар ва амалга оширилган бошқа фаолият учун Қонун кучга киритилганидан кейин тўлайдиган иш ҳақи ва бошқа тўловларга Қонун қабул қилинишидан олдин амал қилган тартибда ва миқдорда даромад солиғи солинади.

Фуқароларнинг бошқа барча даромадларига даромад олинган вақтидан қатъий назар Қонунда белгилаб қўйилган тартибда ва миқдорда солиқ солиниши керак.

3. Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси:

— 1991 йил 1 апрелигача Ўзбекистон ССР Олий Кенгашига Ўзбекистон ССРнинг қонун ҳужжатларини «Ўзбекистон ССР фуқароларидан, ажнабий фуқаролардан ва фуқаролиги бўлмаган шахслардан олинадиган даромад солиғи тўғрисида»ги Ўзбекистон ССР Қонунига мувофиқлаштириш ҳақидаги таклифларни киритсин;

— 1993 йил 1 январигача фуқаролардан олинадиган даромад солиғини ислоҳ қилишнинг иккинчи босқичини амалга ошириш ҳақидаги таклифларни ишлаб чиқсин ва Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши муҳокамасига киритсин, бу таклифларда фуқаролар шахсий даромадларига жами йиллик даромад суммасини, болаларни, қарамоқдаги шахсларни боқишга қилинадиган харажатларни ва бошқа ижтимоий жиҳатдан асосли харажатларни тўла ҳисобга олган ҳолда солиқ солишнинг ягона принципларига ўтишни назарда тутсин;

— Ўзбекистон ССР Ҳукуматининг қарорларини «Ўзбекистон ССР фуқароларидан, ажнабий фуқаролардан ва фуқаролиги бўлмаган шахслардан олинадиган даромад солиғи тўғрисида»ги Ўзбекистон ССР Қонунига мувофиқлаштирсин.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг раиси М. ИБРОҲИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1991 йил 15 февраль.

ЛОЙИҲА

ЎЗБЕКИСТОН РАССОМЛАР УЮШМАСИНИНГ ДАСТУРИ

I. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1. Ўзбекистон Рассомлар уюшмаси (матн давомида ЎзССР РУ) бирон-бир маҳкама ёки сиёсий партиялардан холис кўнгилли ижодий ташкилот бўлиб, ўзида касбкор рассомлар, санъатшунослар ва халқ санъати усталари ва ҳунармандларини бирлаштиради. ЎзССР РУ фаолияти асослари — демократия ва ошкоралик принциплари асосидаги ўз-ўзини бошқариш, амалдаги қонунлар, ЎзССР, СССР конституциялари, ЎзССР РУ дастури.

ЎзССР РУ ўз аъзоларининг дунёқараш ва ижод эркинлигини тан олади ва ҳимоя қилади.

2. ЎзССР РУ Ўзбекистон ҳудудида ва ундан ташқарида фаолият олиб боради. СССРдаги рассомлар ташкилотлари ҳамда жамоатчилик, давлат, кооператив, чет эл ва халқаро ташкилотлар билан шартномалар тузиш орқали ҳамкорлик қилади.

3. СССР Конституцияси (қонунлар мажмуаси)га биноан ЎзССР РУ қонун чиқаришда ўз таклифларини билдириш ҳуқуқига эга.

4. ЎзССР РУ ихтиёрий равишда ва шартнома асосида СССР Рассомлар уюшмаси таркибига киради.

5. ЎзССР РУнинг манзили — Тошкент шаҳрида; Қорақалпоғистон РУ манзили — Нукус шаҳрида; ЎзССР РУ Фарғона ташкилоти — Фарғона шаҳрида; ЎзССР РУ Самарқанд ташкилоти — Самарқанд шаҳрида.

II. ЎЗБЕКИСТОН РАССОМЛАР УЮШМАСИНИНГ ВАЗИФАЛАРИ

Ўзбекистон РУ асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

1. Республикада касбкорлик санъати ва санъатшуносликнинг ривожланишига ёрдам кўрсатиш, рассомлар ва санъатшуносларнинг хоҳиши бўйича бирлашиш;

2. Миллий бадиий маданиятнинг барча услуб йўналишлари ва ижодий усулларининг, бошқа халқлар бадиий маданияти билан ўзаро боғлиқлиги жараёнларининг ривожланиши учун шарт-шароит яратиб бериш;

3. Миллий ва дунё маданиятининг мулки бўлмиш бадиий меросни асраб авайлаш ва муҳофаза қилиш;

4. Ёш рассом ва санъатшуносларнинг касбкорлик маҳоратини тўлиқ эгаллашлари учун шароит яратиб бериш;

5. Миллий, ватан ва дунё тасвирий санъат усталари тажрибасини тарғиб қилиш;

6. ЎзССР РУ аъзоларига ҳуқуқий ёрдам бериш ва ҳимоя қилиш;

7. Рассомларнинг муаллифлик ҳуқуқларини тартибга солувчи норматив ҳужжатларни ишлаб чиқиш. Ижтимоий ва ҳуқуқий масалалар бўйича давлат касаба уюшмаси ва бошқа жамоат ташкилотларига мурожаат қилиш;

8. ЎзССР РУ аъзоларига нормал моддий ва маданий-маиший шароитларни яратиб бериш ва уни яхшилаш;

9. Маданият, эстетик тарбия, музей иши, маданият ва санъат ёдгорликларини асраш ва таъмирлаш, касбкорлик бадиий таълим ва халқ ижодиёти бўйича умумий вазифаларни биргаликда ҳал қилиш учун бошқа ижодий уюшмалар, маданият, маориф муассасалари, илмий-ишлаб чиқариш ташкилотлари билан мустаҳкам алоқа боғлаш;

10. Тасвирий санъат соҳасидаги халқаро алоқалар, ташқи иқтисодий фаолиятни амалга ошириш, халқаро ташкилотларда иштирок этиш, чет эл санъати намояндалари билан ҳамкорликда ижодий иш олиб бориш ва ўтказиш;

11. ЎзССР РУга аъзо рассомлар ва ЎзССР РУ бадиий фонди корхоналари томонидан яратилган асарларнинг кўргазмалари, савдоли кўргазмаси ва ким ошди савдосини ташкил қилиш ва тадбирлар учун маблағ ажратиш;

12. Уй-жойлар ва ижодий устахоналар, кўргазма заллари, галерея, ижод ва дам олиш уйлари, бадиий салон-магазинлар ва бошқа савдо корхоналари, санаторий-профилакторий ва бошқа даволаниш муассасалари, спорт иншоотлари, мактабгача ёшдаги болалар муассасаларини қуриш ва таъмирлаш;

13. Ишлаб чиқариш бинолари, қарамоқдаги корхоналар учун омборхоналар қуриш ва қайта жиҳозлаш;

14. Рассомларнинг ижодий ишлари учун, ишчи ва хизматчилар учун ускуналар, транспорт воситалари, жиҳозлар ва материалларни сотиб олиш;

15. Рассомларнинг ижодий имкониятларини кенгайтириш билан боғлиқ бўлган илмий изланишлар ва экспериментал-тажриба ишларини ўтказиш, янги техника ва технологияни жорий этиш;

16. Қарамоқдаги корхоналарда ишлаб чиқаришни кенгайтириш ва модернизациялаш;

17. Санъат асарлари буюртмаси учун маблағ ажратиш ва уларни ЎзССР РУ кўргазма фондлари учун сотиб олиш;

18. ЎзССР РУ аъзолари ва бошқа ходимларга ижодий, моддий ва маиший ёрдам кўрсатиш, ЎзССР РУ аъзолари бўлган рассомлар пенсияларига қўшимчалар тайинлаш;

19. Ижодий гуруҳлар, ижод уйлари ва ижодий командировка — сафарларда бўлган рассомларни пул билан таъминлаш;

20. Муомаладаги маблағни кўпайтириш, қарамоқдаги ташкилот ва корхоналарга молиявий ва бошқа ёрдамлар кўрсатиш;

21. Нашриётчилик фаолияти;

22. СССР РУ ўтказадиган тадбирларга маблағ ажратиш.

III. ЎЗБЕКИСТОН РАССОМЛАР УЮШМАСИ АЪЗОЛАРИНИНГ ҲУҚУҚ ВА БУРЧЛАРИ

1. ЎзССР РУ аъзолигига бадиий асарлар ёки санъатшунослик соҳасида илмий ишлар яратган ҳамда ЎзССР РУ дастурини тан олган ва албатта ЎзССРда доимий яшаб турувчи касбкор рассомлар, санъатшунослар, халқ усталари ўтишлари мумкин.

2. ЎзССР РУ аъзолигига қабул қилиш ЎзССР РУнинг жойлардаги ташкилоти бошқаруви томонидан (ташкилотда 50 дан ортиқ аъзо бўлган тақдирда) ёхуд ўша маҳаллий ташкилотнинг умумий йиғилишида (аъзолар сони 50 дан кам бўлган тақдирда) амалга оширилади, ЎзССР РУ бошқаруви томонидан тасдиқдан ўтказилади.

3. ЎзССР РУ аъзолигига қабул қилинишда ЎзССР РУнинг стажи 5 йилдан кам бўлмаган 3 аъзосидан тавсиянома тақдим қилиниши лозим. ЎзССР РУ ташкилотларининг раҳбарлари бундан мустасно, улар ЎзССР РУ аъзолигига ўтиш учун тавсиянома бермаслиги лозим.

4. а) дастгоҳ — рассомларнинг ЎзССР РУ аъзолигига ўтишлари учун улар 3 та жумҳурият, Бутуниттифоқ ёки чет эл кўргазмаларида қатнашишлари шарт;

б) меъморчилик билан боғлиқ иш юритувчи рассомлар ва халқ усталарининг ЎзССР РУ аъзолигига ўтишлари учун, улар меъморчилик объектларида 3 тадан кам бўлмаган муаллифлик ишларини амалда бажаришлари лозим;

в) санъатшуносларнинг ЎзССР РУ аъзолигига ўтишлари учун улар санъатшунослик бўйича оммавий ахборот воситалари орқали 5 та асарини эълон қилишлари лозим.

ЎзССР РУ аъзолигига қабул қилиш кираётган шахснинг ижодий лаёқат кучини баҳолаш асосида амалга оширилади.

5. Рассом, санъатшунос, халқ устасига уларни аъзоликка қабул қилган ташкилот томонидан бир хил кўринишдаги аъзолик чиптаси берилади.

6. ЎзССР РУ аъзоси СССР Рассомлар уюшмасининг ҳам аъзоси ҳисобланади.

7. ЎзССР РУ аъзолигига қабул қилиниш вақтидаги кириш бадали 50 сўм ва йиллик аъзолик бадали 25 сўм қилиб белгиланади. Пенсиядаги ЎзССР РУ аъзолари эса бир йилга 3 сўм аъзолик бадали тўлайдилар.

8. ЎзССР РУ аъзолигидан чиқариш ЎзССР РУ аъзосининг ушбу дастурни бузган ҳолларида амалга оширилади.

9. ЎзССР РУ аъзолигидан чиқариш ЎзССР РУнинг жойлардаги ташкилотлари томонидан, кейинчалик ЎзССР РУда тасдиқдан ўтказиш йўли билан амалга оширилади.

10. ЎзССР РУ аъзолигидан чиқувчи РУ ташкилотига аъзолик чиптаси, барча қарзларини, ссуда, ижод устахонаси ва ЎзССР РУнинг бошқа мол-мулкларини қайтариб бериши шарт.

11. Қабул қилиш ёки сафдан чиқариш ҳақидаги қарор устидан ЎзССР Ру бошқаруви ёки СССР РУ комиссияга ариза берилиши мумкин, унинг қарори ҳал қилувчи ҳисобланади.

12. ЎзССР РУ аъзолигидан чиқарилганлар орадан камида 2 йил муддат ўтгач қайтадан уюшмага умумий асосларда қабул қилинишлари мумкин.

13. РУ бошқаруви аъзоларининг учдан икки қисми иштирокида ЎзССР РУ аъзолигига қабул қилиш ёки ундан чиқариш масаласини ҳал қилишга ҳақли, ЎзССР РУга қабул қилиш ёки ундан чиқариш ҳақидаги қарор яширин овозга қўйишда иштирокчиларнинг кўпчилиги овоз берса, қабул қилинган ҳисобланади.

14. ЎзССР РУ аъзоси қуйидаги ҳуқуқларга эга:

а) ижод эркинлиги, ўз асарларини ҳакамлар ҳайъати ва назоратсиз нашр эттириш, шунингдек ўз асарларини ҳакамлар ҳайъати ва эксперт кенгашисиз мустақил савдога қўйиш;

б) ЎзССР РУ системасидаги ташкилот ва корхоналардан нисбатан тез ёки ортиқ буюртма олиш;

в) фахрий унвон, давлат ва бошқа мукофотлар олиш учун ўз номзодини кўрсатишга ва кўрсатилишига ҳақли;

г) ЎзССР РУ қошида ижодий гуруҳлар, комиссиялар, ижодий бирлашма, ассоциациялар ташкил қилиши; юридик шахс сифатида хўжалик ҳисобидаги ижод устахоналари, студиялар, савдо салонларини очиш;

д) ЎзССР РУ томонидан ўтказиладиган тадбирларда қатнашиш;

е) ЎзССР РУ органларига уюшма ва унга тегишли ташкилотлар фаолиятларига доир масалаларни кўтариб чиқиш ва муҳокама қилиш, улар фаолиятини яхшилаш борасидаги таклиф ва мулоҳазаларини билдириш;

ж) ЎзССР РУнинг раҳбар ва тафтиш органларини сайлаш ва уларнинг бирига сайланиш;

з) ЎзССР РУдаги фаолияти ва ўз ижодига бағишланган муҳокамада иштирок этиш;

и) моддий, ижодий маслаҳат-тушунтириш ҳуқуқий ва шу каби барча турдаги ёрдамлардан фойдаланиш;

к) ЎзССР РУга қўшган ижодий, ишлаб чиқариш ва жамоатчилик фаолиятини ҳисобга олиб, шунга муносиб равишда моддий-маиший ва ижтимоий таъминланиш;

л) халқаро бадиий ташкилотларда қатнашиш, чет элларда ижодий ишларни амалга ошириш;

м) СССР ва ЎзССР РУларига доир барча ахборотлардан хабардор бўлиш;

н) ижодий устахонага эга бўлиш;

о) ўз ихтиёрига кўра ЎзССР РУдан чиқиш ҳуқуқларига эга.

15. ЎзССР РУ аъзосининг бурчлари:

а) ЎзССР РУ дастурига риоя қилиши; аъзолик бадалини ўз вақтида тўлаб туриш;

б) касбкор одобига риоя қилиш;

в) сайлов органига сайлангач, унинг ишида фаол иштирок этиши шарт.

IV. ЎЗБЕКИСТОН РАССОМЛАР УЮШМАСИНИНГ ТАШКИЛИЙ ТУЗИЛИШИ

1. ЎзССР РУ дастури асосида, раҳбар органларининг сайланиш ҳуқуқи, ошкоралик, мавсумий ҳисобот бериб туриш, жамоа бўлиб раҳбарлик қилиш ва топширилган ишга шахсий жавобгарлик принципларига таяниб иш кўради. ЎзССР РУнинг сайланма раҳбар органларининг қарорлари унинг аъзолари ва ЎзССР РУ системасидаги ташкилотлар учун мажбурийдир.

2. ЎзССР РУ аъзоси сайлов орқали тайинланадиган айнан бир вазифага кетма-кет фақат икки муддатгагина тайинланиши мумкин.

3. ЎзССР РУ Қорақалпоғистон АССР РУ, регионал, вилоят ва шаҳар ташкилотларини бирлаштиради. ЎзССР РУ ташкилотлари камида 10 та уюшма аъзоси бўлган ва ўз-ўзини маблағ билан таъминлаш манбанга эга бўлган ҳоллардагина тузилиши мумкин.

4. ЎзССР РУ қошида Ўзбекистон Рассомлар уюшмасининг бадиий фонди ташкил топган. ЎзССР РФ ва унинг вилоят бўлимлари ЎзССР РУнинг тегишли ташкилотлари раҳбарлиги остида иш юритади.

5. ЎзССР РУнинг олий органи Ўзбекистон Рассомлар уюшмасининг съезди ҳисобланиб, бошқарув томонидан ҳар беш йилда бир марта чақиртирилади.

ЎзССР РУнинг навбатдан ташқари съезди бошқаруви қарорига кўра ёки ЎзССР РУ аъзоларидан камида ярмининг талабига биноан чақиртирилади. Съездга қанчадан делегат юбориш ЎзССР РУ бошқаруви томонидан белгиланади. Ўзбекистон Рассомлар уюшмаси съездига делегат (вакил)лар сайлови тўғридан-тўғри яширин овоз бериш йўли билан ўтказилади.

Ўзбекистон Рассомлар Уюшмаси съездлари оралиғидаги вақт мобайнида ЎзССР РУ фаолиятига таалluқли муҳим масалаларни ҳал қилиб олиш учун жумҳурият конференциясини чақириш мумкин. Уни ўтказиш тартиби ЎзССР РУ бошқаруви томонидан белгиланади.

6. Ўзбекистон Рассомлар уюшмаси съезди (конференциялари):

а) ЎзССР РУ дастурини қабул қилади, унга ўзгартириш ва қўшимчалар киритади;

б) ЎзССР РУ бошқаруви ва тафтиш комиссиясининг ҳисоботларини эшитади ва улар юзасидан қарорлар қабул қилади;

в) тасвирий санъат, санъатшунослик ва танқиднинг аҳволи, уларнинг ривожланиши масалалари бўйича мунозара-муҳокамалар ўтказиб, бу борада қарорлар қабул қилади;

г) бошқарув ҳайъати таркибини тасдиқлайди, унинг аъзолари ЎзССР РУнинг маҳаллий ташкилотлари томонидан белгиланган квота бўйича сайланадилар;

д) ЎзССР РУ раиси (президенти)ни ва бошқарув аъзолари ҳисобидан унинг муовини (биринчи котибни) сайлайди;

е) тафтиш комиссияси ва унинг раисини сайлайди.

7. Съездлар оралиғидаги давр мобайнида ЎзССР РУнинг бошқаруви ЎзССР РУнинг раҳбар органи ҳисобланади, ЎзССР РУ бошқарувининг пленуми бир йилда камида икки бор чақиртирилади.

8. Бошқарув пленуми ЎзССР РУ секретариатини сайлайди.

9. ЎзССР РУ бошқаруви пленуми ЎзССР РУ Бадиий фонди бошқаруви ва унинг раисини сайлайди, раис ўз вазифасига биноан ЎзССР РУ бошқарув секретариатига (таркибига) киради.

10. ЎзССР РУ бошқаруви:

а) ЎзССР РУ фаолиятини ташкил этади, ЎзССР РУ съезди қарорларининг бажарилишини амалга оширади;

б) ЎзССР РУнинг йиллик планлари ва ижтимоий-маиший сарф-харажатлар сметасини тасдиқлайди;

в) ЎзССР РУ бошқаруви секретариати ҳисоботларини кўриб чиқади;

г) ЎзССР РУга қарашли бўлган ҳар қандай орган ишини текширади ва уларнинг ҳисоботини тинглайди;

д) энг яхши бадиий ва санъатшунослик ишлари учун мукофотлар белгилайди ва мукофотлайди;

е) ЎзССР РУнинг нашриётчилик фаолияти ва матбуот органлари устидан раҳбарлик қилади;

ж) тавсияномалар, қоидалар ва бошқа норматив актларни тасдиқлайди;

з) Ўзбекистон Рассомлар уюшмаси бадиий фонди ва ЎзССР РУга қарашли бошқа ташкилот ва корхоналарнинг дастурини тасдиқлайди ҳамда уларга раҳбарлик қилиб, фаолиятини назорат остига олади;

и) ижодий комиссиялар таркибларини тасдиқлайди;

к) касбкорлик одоби бўйича комиссия тузади.

11. Пленумлар оралиғидаги даврда ЎзССР РУ бошқарувининг ишчи органи ЎзССР РУ бошқарувининг секретариати ҳисобланади.

12. ЎзССР РУ съезди ёки ЎзССР РУ бошқарувигина ҳал қилиши лозим бўлган масалалардан ташқари ЎзССР РУ фаолиятидаги барча муаммолар ЎзССР РУ бошқаруви секретариати томонидан ҳал қилинади. ЎзССР РУнинг барча маҳаллий ташкилотлари раислари унинг таркибига киради.

13. ЎзССР РУ бошқаруви аъзолари (ҳисоб) рўйхатда турган ташкилотларида ўз фаолиятлари ҳақида вақти-вақти билан ҳисобот бериб турадилар.

14. ЎзССР РУнинг маҳаллий ташкилотлари улар томонидан сайланган ЎзССР РУ бошқаруви аъзоларини чақириб олиш ҳуқуқига эга.

15. ЎзССР Тафтиш комиссияси ЎзССР РУнинг дастури ва у ҳақидаги қоидалар асосида иш олиб боради, ЎзССР РУнинг раҳбар ва бажарувчи органларининг ЎзССР РУ дастури, ЎзССР РУ БФ дастури талабларининг ЎзССР РУ съездлари, конференция ва умумий йиғилишлари қарорларининг, унинг маҳаллий ташкилотлари қарорларининг амалга оширилишини текширади, ЎзССР РУ, ЎзССР РУБФ ва уларга қарашли ташкилотлар ва корхоналарнинг ижодий-ташкилий ҳамда молиявий-хўжалик фаолиятини назорат қилади.

16. ЎзССР РУнинг раҳбар органларига сайловлар яширин овоз бериш йўли билан амалга оширилади. ЎзССР РУ съезди ёки конференцияси, ЎзССР РУ бошқаруви пленуми, ЎзССР РУ ТК (тафтиш комиссияси) пленуми ушбу органларнинг аъзолари ёки уларга сайланган депутатларнинг учдан икки қисми иштирокида ўтаётган бўлса, улар ҳуқуқий кучга эга ҳисобланади. Қарор иштирокчиларнинг ярмидан ортиғи унга овоз берган тақдирдагина қабул қилинган ҳисобланади.

17. ЎзССР РУ раиси (президенти), унинг ўринбосари, котиблар, ЎзССР РУ бошқаруви, ЎзССР РУ бошқаруви президиуми, ЎзССР РУ БФ бошқаруви ва унинг раиси, тафтиш комиссияси ва унинг раиси ваколатлари 5 йил муддатга белгиланади.

18. Маҳаллий ташкилотлар ва ижодий бирлашмалар Ўзбекистон РУнинг асоси, яъни ишлаб чиқариш базаси ҳисобланади. Улар дастурида белгиланган барча вазифаларни амалга оширадилар ва шунингдек президент ва бошқарув президиумига марказлашган маблағларни тўғри сарфлаш ҳамда Ўзбекистон РУ доирасидаги, бошқа РУлари ва ижодий уюшмалар билан боғлиқ фаолиятларни мувофиқлаштириб бориш учун ҳуқуқий ваколат берадилар. Маҳаллий ташкилотлар ва ижодий бирлашмалар фойданинг дастур фаолиятини бажаришга ажратилган қисмидан фойдаланадилар, бунда Ўзбекистон РУ сметасини бажаришга кетадиган маблағ фойдадан чиқариб ташланади. Улар ўзларига тегишли доирадаги барча операцияларни амалга ошириш учун юридик ҳуқуққа эгадирлар.

Ўзбекистон РУ маҳаллий ташкилотининг олий органи умумий йиғилиш ҳисобланади: улар бир йилда камида бир марта чақиртирилади. Умумий йиғилиш ташкилот раиси, унинг ўринбосари ва ташкилот бошқарувини сайлайди.

Ташкилот бошқаруви қуйидаги масалаларини кўради:

1. Ташкилот ишининг асосий йўналишлари;

2. Ташкилотнинг кўргазма ва тарғибот-ташвиқот бўйича фаолияти;

3. Республиканинг фахрий унвонлари ва мукофотларга номзодлар кўрсатиш;

4. Ташкилотга ажратилган путевка (йўлланма)лар (жойлар) сонига қараб ижод уйларига, курортларга юбориш;

5. Ижодий ва ижтимоий ёрдам кўрсатиш (пенсияларга қўшимчалар, касалларга моддий ёрдам бериш ва бошқалар);

6. Хўжалик ҳисобидаги корхоналардан келадиган фойдани дастур фаолиятидаги вазифаларни бажариш учун сарфлашнинг асосий йўлларини белгилайди;

7. Бошқарув мажлислари оралиғидаги давр мобайнида ташкилот раиси бутун фаолият устидан бевосита раҳбарлик олиб боради, унга ташкилот номидан юргизилувчи барча ҳужжатларга биринчи имзо чекиш ҳуқуқи берилади.

Ташкилот раиси унинг номидан маҳаллий ҳокимиятнинг барча маҳкамалари билан, шунингдек Ўзбекистон РУ таркибида жумҳурият ва умумиттифоқ доирасидаги бошқа ташкилотлар билан иш юритади.

V. ЎЗБЕКИСТОН РАССОМЛАР УЮШМАСИ МАБЛАҒИ МАНБАЛАРИ ВА УНИНГ МОЛ-МУЛКИ

1. ЎзССР РУ маблағи қуйидагилардан ташкил топади:

а) кириш ва аъзолик бадаллари;

б) ЎзССР РУ ташкилотлари, корхоналари ва бошқа структуравий бўлинмаларнинг ижодий, кўргазма, ишлаб чиқариш, нашриётчилик ва тижорат фаолиятларидан келадиган даромадлардан ажратиладиган маълум миқдордаги сумма. Бу ажратма миқдори ҳар йили ЎзССР РУ бошқаруви томонидан белгиланади;

в) акция ва қимматбаҳо қоғозлардан келадиган даромадлар;

г) ташкилотларга айрим шахсларнинг кўнгилли тарзда бадал тўлашлари ва хайрия ишлари учун қилинган эҳсонлар;

д) бошқа тушумлар.

2. Кириш ва аъзолик бадалларидан ташқари барча маблағлар ЎзССР БФнинг марказлашган ҳисобига ўтказилади ва бевосита ЎзССР РУнинг дастури бўйича фаолиятини амалга ошириш учун йўналтирилади.

3. ЎзССР РУнинг топшириғига биноан дастур фаолиятининг айрим турлари бу мақсадларни амалга ошириш учун пул ажратиб берилган ҳолда қарамоқдаги корхона ва ташкилотларга бажарилиш учун ўтказилади.

4. ЎзССР РУ ташкилотлари ва корхоналари балансидаги ишлаб чиқариш бинолари ва қурилмалар, уй-жой фонди, маъмурий бинолар, кўргазма заллари, савдо, ижод ва ишлаб чиқариш устахоналари, ижод уйлари, нашриётлар, этюд боғлари, транспорт воситалари, асбоб-ускуналар, жиҳозлар, ЎзССР РУ томонидан таъсис этилган нашр органлари, пул маблағлари, акциялар ва бошқа қимматбаҳо қоғозлар. ЎзССР РУ кўргазма фондидаги санъат асарлари — ЎзССР РУнинг мулки ҳисобланади.

5. ЎзССР РУ мол-мулки ЎзССР РУнинг корхона ва ташкилотларига оператив бошқариш учун берилиши мумкин.

6. ЎзССР РУ унинг корхона ва ташкилотлари фаолияти ва даромадлари ижодий ташкилотлар сифатида давлат ва маҳаллий бюджетга тўланадиган давлат ва маҳаллий солиқлари, йиғимлар, чегара божи ва бошқа тўловлардан озод қилинади.

VI. ЎЗБЕКИСТОН РАССОМЛАР УЮШМАСИНИНГ ҲУҚУҚЛАРИ

1. Ўзбекистон Рассомлар уюшмаси ваколатга эга бўлган жамоат ташкилоти.

2. ЎзССР РУ ўз рамзий белгиси ва номи кўрсатилган муҳр ва тамғага, банкларда ўз ҳисоб-счетига, шу жумладан чет эл валюта счетига ҳам эга.

3. ЎзССР РУ дастур бўйича фаолиятини амалга ошириш мақсадларида корхоналар, кичик корхоналар, кооперативлар, ассоциациялар, ижодий бирлашмалар, устахоналар, ателье савдо ва ташқи иқтисодий корхоналар, бадиий салон-магазинлар (дўкон) ва кўргазма заллари, дам олиш ва ижод уйлари, нашриётлар ва бошқа ташкилот ва корхоналар очиш ёки тузиш ҳуқуқига эга.

4. ЎзССР РУ энг яхши тасвирий, безатув амалий халқ санъати асарлари ва санъатшунослик соҳасидаги асарлар учун мукофотлар тайинлайди.

5. ЎзССР РУ Ўзбекистон Рассомлар уюшмасининг съезди қарорига биноан тугатилиши мумкин. Уюшма ёпилгач, ЎзССР РУ мол-мулки ва маблағи съезд қарорида белгиланган органларга ўтказилади.

Республикамизда давом этаётган ўрмон ва боғлар яратиш икки ойлигида фаол иштирок этаётган Сўх районидаги «Ленинград» давлат хўжалиги деҳқонлари кўкламда 20 гектар боғ, 10 гектар тутзорни барпо этиш, дала ва йўл четларига 500 минг туп манзарали дарахт кўчати ўтқазиш йўлида астойдил ҳаракат қилмоқдалар.

СУРАТЛАРДА: Шокиржон Ёқубов ниҳолларни экишга тайёрлаяпти; кўчат ўтқазиш вақти.

У. ҚУШВОҚОВ олган сурат.

Инсон ва табиат

ТОПГАНИНГ ЎЗИНГГА БУЮРСА ЭДИ...

Отам доимо дастурхон бошида омин қила туриб, бандасининг топгани ўзига буюрсин, деб қўярдилар. Рости, олдинига бу гап менга анча эриш туюларди. Меҳнат қилиб топгач, топгани ўзига буюрмай кимга буюрарди, деб ўйлардим ўзимча. Бугун эса...

Мана қўлимда баъзи бир далиллар ва рақамлар: «СССР 50 йиллиги» номли «Муборакгаз» бошқармаси жамоаси ҳар йили 22 миллиард кубометрдан зиёд газ, қарийб бир миллион тоннага яқин нефть маҳсулотлари қазиб олиб, истеъмолчиларга жўнатади». Шу ерда ҳақли савол туғилади: истеъмолчилар кимлар ўзи?

— Марказда, — дейди бошқарма бош геологи Эркин Курязов. — Бундан ташқари Финляндия ва Швецияга ҳам экспорт қиламиз. Улардан келадиган валютанинг эгаси — СССР Газ саноати вазирлиги. Асосий ишлаб чиқарувчилар эса келадиган бу фойданинг бир тийининни ҳам кўришмайди.

Яна рақамларга мурожаат қиламиз: «Ана шу бошқарманинг хом ашё базалари ҳисобланган Чимбар, Карим, Хўжақайрон, Шўртепа, Зеварда, Денгизкўл, Ўртабулоқ ва Култоқ конларидан 1988 йил октябрь ойидан то 1990 йил март ойигача белгиланган режадан ташқари 4 миллиард 354 миллион куб метр газ, 243 минг тонна газ конденсати, 156 минг тонна нефть қазиб олиниб, керакли жойларга жўнатилган». Режадан ташқари шунча бўлса, иккаласи бирга қўшиб ҳисобланса қанча бўларкин? Унинг даромади-чи? Бир куб метр газ тўрт тийин, миллион ва миллиард куб газнинг қиймати қанча туради? Нефть ва конденсатнинг баҳоси-чи? Зеварда, Денгизкўл, Ўртабулоқ конларида яна 40 та қудуқ фойдаланишга тайёрлаб қўйилган. Бундан ташқари Култоқ-Помуқ, Ҳовузак, Кўкдумалоқдан оқиб келаётган ер ости бойликлари-чи?

— Ҳар йили тонна-тонна конденсат қазиб оламиз-у, ўзимиз бензинга муҳтожмиз, — дейди бошқарма фирқа қўмитасининг котиби (ҳозир Муборак шаҳар фирқа қўмитасининг иккинчи котиби) Равшан Тангриев. — Сабаби маълум. Ҳуқуқимиз ўзимизда эмас. Бу тўғрида марказга бир неча бор мурожаат қилганмиз, бироқ натижа йўқ. Ҳар йили жуда катта миқдорда газ, нефть, конденсат маҳсулотлари жумҳуриятимиздан ташқарига ташиб кетилади. Бундан на бошқарма, на район, на вилоят ва на жумҳурият манфаатдор. Умуман бу соҳада эртани кўзлаб иш қилинмаётир.

Қарийб ўн тўрт йилдирки, бу ердан газ ва нефть қазиб олинаяпти. Ўрни эса бўш қолаяпти. Ана шу ер ости бўшлиқларини тўлдириш ва хавфнинг олдини олиш чорасини кўриш ўрнига янги газу нефть конларини ишга туширишга ҳаракат қилинаётир. Ҳойнаҳой, ер остининг «бўшаган омборлари» ҳам жим ётмаса керак. Худо кўрсатмасин, улар ўз ҳақини талаб қилса борми...

Ачинарлиси шуки, биз хўжалик юритишни билмаймиз. Боридан ақл-идрок билан тежаб-тергаб фойдаланолмаймиз. Ҳозир социализмнинг қайси босқичида яшаяпмиз — билмадим-у фан-техника соҳасида жуда орқадамиз. Ана шу қолоқлик туфайли газ саноатида мавжуд резерв ва имкониятлар тўла ишга солинмаётир. Бу соҳадаги оқсашимиз оқибатида газимизнинг анчагина қисми ва бир қанча фойдали элементлари беҳуда ёниб ҳавога кетаяпти. Япония сингари ривожланган мамлакатларда газдан фақат ёнилғи ўрнида фойдаланишга аллақачон барҳам берилган. Бизда-чи?

Суюғидан—суюқ, қуюғидан—қуюқ олтингугурт ортган эшелонлар жанубдан шимолга шитоб елаверади. Заводда қайта ишланган газ ҳам қулоч етмас қувурлар орқали марказга сувдек оқаверади. Лекин «уста мутахассислар» ўз ҳимматидан маҳаллий халқни ҳам четда қолдиргани йўқ. Муборак осмони узра газнинг заҳарли қисмини кўкка бўй чўзган қувурлар орқали «мангу олов» қилиб ёқиб қўйишган. Фойдаланишга яроқсиз топилиб ёндириб юборилаётган газнинг бир йиллик миқдори 199 миллион куб метрдан ошар экан. Энг даҳшатлиси шуки, қолдиқ ёнилғининг ҳар бир куби ўзи билан бирга икки ярим кубметр кислородни йўқотар экан. Бу табиат ва инсонга нисбатан очиқдан очиқ қотиллик-ку! Шундай қилинса у мутлақо хавфсиз бўлармиш...

«Муштум» мажалласининг ўтган йил 20-сонида босилган «Ки ўтлар сочур қаҳгомида» сарлавҳали фельетонда шундай дейилади: «Ҳавога жами 29 манбадан заҳарли моддалар чиқариб ташланмоқда. Чиқаётган заҳарли моддалар ҳозир 15—20 чақиримлик масофани забт этибди». Мухбир бироз истиҳола қилибди чоғи. Аслида аҳвол бундан беш баттар. Довруғи бутун вилоятимизга машҳур Майманоқнинг хандон пистасию, ширин-шарбат узумлари, ёқут ранг анорларию, ол яноқдан ранг олган олмалари ана шу заҳри қотил сабаб қуриб йўқ бўлиб бормоқда. Заводнинг жанубида жойлашган Хўжақайрон, Хўжамуборак, Қарлиқ, Оқжангал, Месит, Касби каби қишлоқлар аҳли тортаётган жабр буларникидан кам эмас.

Саҳронинг сариқ аждаҳоси шундай эркаки, фақат Шаҳрисабз ва Яккабоғдан келадиган чучук булоқ сувини «истеъмол» қилади. Корхонанинг атрофидаги Муборак шаҳри ва қишлоқларининг шўрлик фуқаролари эса Куюкмозорнинг шўр сувига ҳам зор. Ўзим туғилиб ўсган эл боис бир оёғим шу ерда. Юртдошларимнинг ҳар тўртидан бирининг гапи шу завод тўғрисида: заҳри қотил сабаб сариқ ва жигар хасталиги кўпаймоқда.

Муборак район ва шаҳар табиатини муҳофаза қилиш қўмитаси маълумотидан: «Қашқадарё вилояти бўйича газ саноати корхоналаридан чиқиб ҳавони ва табиатни булғаётган заҳри қотил миқдори ҳар йили 320 минг тонна атрофида бўлиб, шундан 198,9 минг тоннага яқини Муборак саноат корхоналарининг улуши. Шундан биргина газни қайта ишлаш заводи чиқарадиган заҳарли газ миқдори 162,5 минг тоннани ташкил қилади».

Бир грамм никотин отни ўлдиради, дейишади. Ўзингиз солиштириб кўринг: ҳар йили Муборак осмони узра ёйилаётган заҳар бир кило ёки бир тонна эмас, 221,6 минг тонна. Атрофни заҳарлашда «Муборакгаз» бошқармаси бу заҳар нормасини тарқатишда заводдан ўрнак олиб, кўрсаткични 36,4 минг тоннага етказаяпти. Шаҳар ва районда нари борса 50 минг аҳоли яшайди. Энди ҳар бир кишига қанчадан заҳар-заққум тўғри келишини ўзингиз ҳисоблаб кўраверинг.

Аслида бу фожиа бугун ёки кеча эмас, анча олдин бошланди. Мўлжалга кўра бу корхона Ўртабулоқ чўлида қурилиши керак эди. Лекин оёғи остини кўролмайдиган иқтисодчилар, шуҳратпараст раҳбарлар у жойнинг анча четлиги ва сарф-харажати катта бўлишини «нуфузли оғалари» олдида исботлаб бердилар. Оқибатда Косон ва Муборак шаҳри ўртасида ўз қўллари билан дўзах бунёд этдилар. Лойиҳа бўйича бу ерда профилактик санаторий зонаси қурилиши лозим эди. Бундан ташқари завод атрофи минг метр кенгликда дарахтзор қилиниши кўзда тутилганди. Мана, корхонанинг тўртинчи навбати ишлаётган бўлишига қарамай, табиат муҳофазаси билан боғлиқ ишлардан дарак йўқ. Ана шу аждаҳонинг сассиқ бўйи ва заҳридан азоб чекаётган ҳамқишлоқларим ҳамон таппи қориб, тезак ёқадилар. Биз мақтаган «зангори олов» эса марказда ёнади. Қўлимдаги қоғозда «Муборакгаз» бошқармасининг жорий йилдаги режалар салмоғини белгиловчи рақамлар битиги: «21 миллион 700 минг куб метр газ, 732 минг кубометр газ конденсати, 175 миллион тонна нефть етказиб бериш, яъни 145 миллион 212 минг сўмлик саноат хом ашёси реализация қилиш кўзда тутилган».

Завод ҳам, бошқарма ҳам ўтган йиллар ичида миллионер корхонага айланди. Жойларда Муборак эвазига Қашқадарё вилояти жумҳуриятимиз газ миқдорининг 90 фоизини бермоқда, деб жар солинмоқда. Ана шулар ҳақида ўйлар эканман, икки манзара кўз олдимга келади: биринчиси, қуруқ нон еб, шўр сув ичиб, тезак ёқиб қозонини қайнатаётган маҳаллий ночор аҳоли, иккинчиси эса ваҳимали рақамларни парда қилиб, ўзгалар ғазнасини бойитаётган корхоналар. Шунда яна мўйсафид отамнинг дастурхон бошида такрорлаб турадиган ҳикматли сўзлари эсимга тушади. Ичимдан бир дард хўрсиниб келади. Беихтиёр ботиний титроқ билан шивирлаб, «Топганинг ўзингга буюрсин, халқим» дейман.

Очил ТОҲИР.

Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ

ҚАЛБИМ НОТИНЧ

Болтиқбўйида нега нотинчлик?

Энди Болтиқбўйи жумҳуриятларидаги ҳозирги аҳвол тўғрисида сўз юритаман. Бир неча йилдирки, бу минтақада нотинчлик. Хўш, нега? Бу ҳақда жуда кўп гапиришди, ҳамон гапириб туришибди. Барибир бенаф бўлаётир... Назаримда, масаланинг туб сабабига, моҳиятига етиб борилмаётир. Муаммони ечиш менинг қўлимдан келмайди, бунга ваколатим ҳам йўқ. Лекин масалани бартараф этадиган шахсларга йўл кўрсатиш мақсадида муаммони таҳлил этишга уриниб кўраман.

Бу борадаги гапимни жуғрофий далил ва рақамларни келтиришдан бошлайман: СССР ҳудуди — 22 миллион 402,2 минг квадрат километр. РСФСР ҳудуди — 17 миллион 75,4 минг квадрат километр, (яъни СССР ҳудуди Ер юзи қуруқлик қисмининг олтидан бир қисмини ташкил этади, шу майдоннинг 82,5 фоизи РСФСРга тегишли). Литва 65,2 минг квадрат километр, Латвия 68,7 минг квадрат километр, Эстония ҳудуди 45,1 минг квадрат километр. Жаҳоний ҳудудлар олдида бу уч мамлакат майдони шу қадар кичикки, биргаликда ҳам СССР ҳудудининг 0,8 фоизини ташкил этмайди. Бу жумҳуриятлар Совет Итифоқига киритилган 1940 йилда Эстония ва Латвия аҳолисининг 95 фоизини эстону латиш миллатлари ташкил этишган бўлса, 1970 йилда 68—70 фоизга тушган, 1989 йилнинг 1 январига келиб Эстонияда эстонлар 52 фоиз, Латвияда латишлар 49 фоиз бўлиб қолган. Ана шу аҳвол бу жумҳуриятларнинг зиёлиларини ташвишлантирди, бугина эмас, миллат сифатида сақланиб қолишни ўйлашди, қоришиқ аҳоли орасида миллий қиёфасини унутиб қўйган тўдага айланиб кетишдан юраклари увишган ҳар бир фуқаро ҳимояга отланди, Иттифоқ таркибида яшаш улар учун таҳликали бўлиб қолди. Шунинг учун ҳам Болтиқбўйида биринчи бўлиб эстон, литва, латиш тилларига давлат тили мақоми берилди. Давлат мустақиллиги ҳақидаги баённомалар эълон қилинди. Чиндан-да ўз жумҳуриятида майда миллатлардан бири бўлиб қолиш жуда таҳликалидир. Буни мен (ўйлайманки, сиз-ҳурматли ўқувчиларим ҳам) тушунаман, ўз миллати тақдирига бефарқ қарамаган кишиларни ватанпарвар деб биламан. Литванинг референдумга «Сиз Литва давлати мустақил демократик жумҳурият бўлишига қўшиласизми?» деган савол қўйишининг, Эстония ва Латвиянинг ҳам ўз йўлидан шундай бормоқчи бўлаётганининг туб сабаби мана шулардир. Улар билан тафаккур кучига таяниб, тенглик асосида музокаралар олиб бориш маъқул, лекин асло қурол қўлламаслик керак, бу бошқа жумҳуриятлардаги тубжой миллатларни марказдан бездириши ва узоқлаштириши, халқаро адоват ва хусумат уруғларини сепиши мумкин.

Ўзбекистонда референдум ўтказиш керакми? Энди шу масалага тўхталмоқчиман. Жумҳуриятимизда фуқароларнинг сиёсий фаоллиги бошқа минтақалардагидан анча суст. Чунки, биринчидан, жумҳуриятимизда сиёсий билимлар ёйилмаган, ҳатто 50-йилларда Тошкент юридик институти тугатилган. Иккинчидан, жумҳуриятда 9 миллиондан ортиқ киши камбағал, 1 миллионга яқин ишсиз бор, буларнинг асосий қисми тубжой миллатлардир. Ҳам маънавий, ҳам моддий оғир шароитда халқимиздан референдумда қатнашишда етарли фаоллик кутиб бўлмайди. Қатнашадиганлар ҳам шунчаки иштирок этадилар, аксарият оқибатини ўйлаб ўтирмайди. Мен ўтган сайловда бу ҳолни кўрганман, шунингдек, халқимиз руҳини бир адиб сифатида билиб, сезиб турибман. Оч қоринга қўшиқ на ҳожат! Асосий қонунга тузатишлар ва қўшимчалар киритишга доир қонун лойиҳаси муҳокама қилинганда Украина Олий Кенгашига халқдан 140 мингдан ортиқ, Молдавия Олий Кенгашига 30 мингга яқин, Ўзбекистон Олий Кенгашига атиги 1.400 та хат келиб тушган. Мана сизга халқимизнинг ҳозирги сиёсий фаолигини кўрсатувчи ёрқин бир далил! Бунга оддий халқ айбдор эмас, биз, зиёлилар — ўқитувчидан тортиб, давлат ва жамоат арбобларигача айбдормиз. Аҳвол шундай бўлгач, Ўзбекистонда референдум ўтказишга ҳали эрта, шошилмаслик керак эди бу борада. Мабодо референдум ўтказилиб юборилгудек бўлса, унинг натижаси халқ фикрини тўла ифодалайди, деб айтолмайман, чунки халқ фикри референдум қоғозига чиқмай, дилида қолиб кетади, халқ дилида эса армонлари кўп, армонларининг биринчиси — шу мустақиллик, иккинчиси — тенглик, учинчиси яна тенглик — одам қаторида яшаш, яна бири ўзини турли бўҳтону туҳматлар тарқатиш, «қама-қама»ларга дучор қилиш орқали бадном этганларни фош этиш, бир адабини бериб қўйиш ва

Боши рўзноманинг 6 март сонида.

шу кабилардир. Адиб сифатида халқимиз табиатини озми-кўпми биламан, оврупаликлар, америкаликлар кўча тўлдириб намойиш ўтказишлари, референдумларга одатланган бўлсалар, халқимизга булар азалдан одат эмас. Унинг бирдан бир нияти одил раҳбарият, адолатли тузумдир. Бу менинг фикрим, лекин бунга юракдан қўшилувчилар миллионларча эканига ишончим комил.

Шу ўринда яна таъкидлашим керак, бу миллионларча кишилар дилда: «Барака топкур, дилимдаги гапни айтибди»;—десалар-да тилда индамайдилар, муаллифга ёки бирор рўзномага бир энлик ёзиб юбормайдилар. Нима ҳам деб бўларди, халқимизнинг табиати ўзи шунақа. Балки бу тўғридир, балки нотўғридир. Лекин халқни ёмонлашга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ. Халққа халқнинг ўзигина баҳо бериши мумкин, халққа шу халқнинг ўзи даво топиши, ҳалқам ато қилиши мумкин, холос.

Референдум аслида ультиматум эмас. Бироқ референдум ўтказиш ва унда қатнашиш мажбур деб талаб қўйиладиган бўлса, референдум кунини кейинга суриб, то унгача қуйидагиларга эришиш керак эди:

1. Ўзбекистоннинг мустақил демократик жумҳурият экани СССР Олий Кенгашида эътироф этилсин.

2. Ўзбекистон тўла мустақил миллий давлат сифатида Бирлашган Милатлар Ташкилоти томонидан тан олинсин ва жумҳуриятимиз бу олий халқаро ташкилотдаги ўз қонуний ўрнини эгалласин.

3. Ўзбекистон ҳудудидаги барча ерости, ерусти бойликлар, Иттифоққа тегишли барча корхоналарни жумҳурият ихтиёрига сўзсиз ва шартсиз бериш ҳақида Иттифоқ Олий Кенгаши қонун, иттифоқ Президенти фармон чиқарсин. Мана шу тадбирлар амалга оширилгач, жумҳуриятимиз учун референдумлар ўтказиш, шартномаларда қатнашиш хавф сололмасди.

Дарҳақиқат, аввало ўз тақдиримизни белгилаб олайлик-да, кейин шунга қараб Иттифоққа қўшилиш мумкин. Биринчи галда иттифоқни таъсис этувчилар маълум бўлса, шартнома моддалари аниқланса, кейин ана ўша таъсис этувчилар томонидан референдум ўтказилса, даъват этилса, мақбул бўларди, деб ҳисоблайман. Ҳозирча эса фақат марказ ташаббускор бўлиб қолмоқда. «Иттифоқни сақлаб қолиш зарур» деявериш халқда Иттифоқ тузишдан фақат марказнинг ўзигина манфаатдор экан, деган хулоса чиқариб қўймоқда. Шу нуқтаи назардан қараганда Михаил Горбачевнинг яқинда телекўрсатув орқали сўзлаган нутқига ўз муносабатимизни билдиришимизга тўғри келади.

Бу нутқда янгиланган федерация ҳақида сўз юритилади-ю унга ҳуқуқий пойдевор бўлажак Иттифоқ шартномаси ҳақида фикр юритилмайди. Афтидан, марказ ўзи томонидан тайёрланган ва ўзига мақбул бўлган шартнома лойиҳаси қаттиқ танқидга учраб, мутлоқ кўпчилик томонидан қатъий рад этилгач, энди бошқача йўл танламоқда — «Иттифоқ керакми, йўқми?» деган саволга референдум орқали «Ҳа, керак!» деган жавобни олиб олмоқчи. Шундай жавоб олингач, «Янги Иттифоқ шартномасини тузиш шартмикан, ахир аҳолининг шунча фоизи Иттифоқда яшаймиз, деб ўз фикрини маълум қилиб бўлди-ку, ортиқча ҳаракату сарф-харажатга не ҳожат?» деган гаплар чиқиши ҳам эҳтимолдан узоқ эмас. Нега деганда, аввало ишни Иттифоқ шартномаси лойиҳасини эълон қилишу муҳокама этишдан бошлаб қўйиб, кейин бундай шартнома осонликча қабул қилинишига кўзлари етмагач, янги Иттифоқ шартномаси ҳақидаги гап-сўзлар бир ёққа йиғиштириб қўйилиб, мавзу тўсатдан референдумга ўтиб кетди. Буни қандай изоҳлаш мумкин?

Михаил Горбачев бу нутқида «жумҳуриятларнинг қонун чиқарувчи олий органлари суверенитет тўғрисида қабул этган декларацияларини алоҳида кўрсатиб ўтмоқчиман» дейди-ю, лекин СССР Олий Кенгаши ўз сессиясида бу масала кўрилганда миллий жумҳуриятларнинг қонуний талабларини инобатга олмаганини унутади. Ўйлайманки, жумҳуриятларнинг мустақиллиги Иттифоқ парламентида тан олинганда, янги Иттифоқни тузиш осон кўчарди, шунда балки Болтиқбўйи жумҳуриятлари конфадерацияда қолиш ниятини шоду ҳуррамлик билан баён этган бўлур эдиларми. Кўринадики, марказ жумҳуриятларнинг озгина талабларини инкор этиши оқибатида кўпроқ нарсалардан жудо бўлмоқда. Буни маркздагилар ҳисобга олиб қўйишлари лозим, балки бу фикрларни марказга яқин одамлар таржима қилиб баён этиб қўйсалар, бундан марказ ўзи учун сабоқ чиқариб олса ажаб эмас.

Михаил Горбачевнинг бу нутқидаги «Рус халқининг очиқ кўнгиллиги, унинг турли миллат кишилари билан тенг ҳамкорликка, уларнинг анъаналарини хайриҳоҳлик билан қабул этишга ва ўз анъаналарини баҳам кўришга тайёрлиги бунга кўп жиҳатдан кўмаклашган эди» деган жумлалари ҳам бир ёқламадир. Чунки, биринчидан, очиқ кўнгилли кишилар ҳамма халқларда ҳам бор.

Иккинчидан, агар оғизда эмас, амалда тенг ҳамкорлик бўлганда, СССР Фанлар академиясининг ҳозирги 400 га яқин аъзосидан лоақал бир нечаси, СССРнинг чет эл мамлакатларидаги 150 дан ортиқ элчисининг ҳеч бўлмаганда беш-олти нафари ўзбекистонлик бўларди, Бойқўнғурдан самога парвоз қилган 100 дан ортиқ космонавтнинг лоақал биттаси қозоқ ёки ўзбек бўларди, азалдан жанговар бўлган, қурол кишилари ҳисобланган, ўтмишда машҳур лашкарбошилар чиққан туркий халқлардан 73 йил мобайнида лоақал биттагина маршал чиқарди. Ҳарбий соҳа фақат бир халқ қўлида монополия бўлиб қолмай, Ўзбекистонда лоақал битта олий ҳарбий ўқув юрти давлат тилимизда иш олиб борарди, Иттифоқда фақат битта тилга ҳуқуқ берилиб, бошқаларнинг ҳуқуқи инобатга олинмай қолмаган бўлур эди ва ҳоказо, ва ҳоказо.

Михаил Горбачев 1990 йилнинг ноябрь ойида сўзлаган нутқида жумҳуриятлардан ташқарида яшовчилар 60 миллион киши деган бўлса, бу нутқида 75 миллион дейди. Наҳотки икки-уч ой ичида 15 миллион одам ўз юртини тарк этган? Қолаверса, ўз жумҳуриятида яшаётган кишилар деган тушунчага конкрет қараш керак.

Масалан, Туркистон, Чимкент, Жамбул шаҳарларида азалдан яшаётган ўзбеклар учун Қозоғистонни ўз жумҳурияти эмас дейишга, ёки Тўмди туманида 200 йилдан бери чорвачилик қилиб келаётган қозоқлар учун Ўзбекистонни ўз жумҳурияти эмас дейишга менинг сира тилим бормайди. Лекин сталинчилик касофати туфайли Узоқ Шарқдан, Қримдан ҳайдаб келтирилган аҳолининг ўз тарихий ватанига қайтиш ниятини рад этиш инсофдан бўлмаса керак, деб ўйлайман.

Михаил Горбачев бу нутқида «СССР Қуролли Кучларининг ракета-ядро, стратегик қудратини тақсимлашга ким жазм қила олади?» дейди. Мен бўлсам, тақсимлашни эмас, йўқ қилишни таклиф этган бўлардим.

Янгиланган Иттифоқни янгиланган жумҳуриятларни қуришдан бошлаш керак. Яна таъкидлайманки, жумҳурият бирламчи, иттифоқ иккиламчидир. Акс ҳолда мувозанат бузилади.

Тарихни унутиш касофати

Замондош бўла туриб, Форс кўрфазидаги фожиани тилга олмаслик инсофдан эмас. Жаҳон бошига, биринчи галда араб халқлари — Ироқ ва Қувайт аҳолиси бошига тушган бу мусибатнинг келиб чиқиш сабаблари бир нечадир. Шулардан биринчиси ва асосийси — тарихни билмаслик ёҳуд тарихни била туриб, ўзни билмаганликка олиш касофати. Оврупо ибораси билан айтганда Месопотамия, бизнинг калом билан сўзлаганда Бобилнинг ўзаги ҳозирги худди Ироқдир, юраги эса айни шу Бағдоддир. Жуда илгариги тарихни варақламай турайлик-да, ислом дини уч қитъага — Осиё, Африка ва Оврупога кенг тарқалиб, халқлар аро жаҳон динларидан бирига айланганда худди шу Бағдод аббосийлар халифалигининг бошкенти эди, Ироқ эса мусулмон оламининг маданий ва сиёсий марказларидан бири бўлганди. Унда туркистонлик мард ўғлонлар билан бирга уламою фузалолар ҳам катта нуфузга эга эдилар. Кейин Бағдод салжуқийлар, чингизийлар қўлига ўтди. Амир Темур ўз қўли остига бириктирган 27 давлатнинг бири худди шу Ироқдир. Тўғри, ўрта асрларга оид манбаларда икки Ироқ тилга олинади. Масалан, Алишер Навоий Ироқи Ажам, Ироқи Араб дейди. Бундаги Ироқи Араб, ҳозир АҚШ етовидаги 28 давлат биргаликда ҳамла қилган мамлакат — Саддам Ҳусайннинг Ироқидир.

Амир Темур вафотидан кейин унинг ворислигини давом эттирган Шоҳруҳ Мирзога уламолар халифаи жумлаи мўмин унвонини берадилар, яъни Шоҳруҳ Мирзо мусулмон оламида — Мағрибдан тортиб Машриққача энг йирик дунёвий ва руҳоний раҳбар деб эътироф этилади. Унинг вафотидан кейин XV асрнинг иккинчи ярмидан бошлаб халифалик унвонига бошкенти Истамбул бўлмиш усмонли туркларнинг султонлари мушарраф бўладилар. Бу ҳол қарийб беш асргача, то асримизнинг биринчи чорагигача давом этади. Деярли шунча давр мобайнида (орада бироз узилишлар ҳам бор) Ироқ ва унинг тарихий қисми бўлган Қувайт ҳам усмонлилар салтанатига тобе эди. Усмонлилар таъсири кучсизланиб, бу ерда аввал Англия, кейин АҚШнинг нуфузи доираси кучаяди. Ўзингизга маълумки, оврупалик сармоядорлар қўлларига патталари тутқазилганда индамай кетмайдилар, бутун мамлакатларни турли йўллар билан парчалаб, оғани инига қайраб, бир миллатни қавмларга бўлиб ташлаб кетадилар ва шу усул орқали яна аввалгидек хўжайинлик қилиш пайида бўладилар. Форс кўрфазида мусибатнинг келиб чиқишига тамал тоши анча илгари қўйилган. Араб халқи, бўлиниб кетган бошқа халқлар ўз ўқ илдизини топиб бирлашмас эканлар, икки дунёда ҳам косалари оқармайди. Инсофли оғаинилар тотувлашиб, ота-оналарининг дуосини олиб, уларни мамнун қилиб, гуллаб-яшнаганларн сингари бир халққа мансубу, бироқ турли ғаволарга учиб бўлиниб кетган миллатлар ҳудудий тафовутлар билан ўралашиб қолиб, умумий мақсад йўлида бирлашмоқлари зарур. Бирлашган халққа рақиб йўлиб қўйиш керак.

Ироқ Қувайтни қўшиб олишига асос бўлган нарса шуки, Қувайт тарихан араб ери, қадимий Ироқнинг бир бўлаги, шунингдек, бу ерда асосан араблар яшайдилар, яъни келишувчанлик, биродарлик нуқтаи назаридан қараганда оға билан ини қайта бирлашдилар. Агар орада Германия Демократик жумҳурияти Германия Федератив жумҳуриятига қўшилиб кетганидек бирлик, ҳамжиҳатлик бўлганида, олам гулистон эди. Бундан қувайтликлар ҳам, ироқликлар ҳам — бутун араб миллати катта наф кўрган бўлур эди. Умуман, бўлакларга бўлинган халқнинг бирлашишини мен ижобий ҳодиса деб ҳисоблайман. Тарихда мисоллар кўп бунга. Масалан, VIII—XIII асрларда араб халқи уюшган замонларда буюк бир куч эди. Араб савдо кемалари Ғарбда Испаниядан тортиб ҳатто олис Австралия, Индонезия, Япония соҳилларигача мунтазам қатнаганди. XII асрнинг охири — XIII асрда мўғуллар бирлашиб, жанговар кучга айлангандилар. XIV—XVII асрлар Амир Темурнинг, Маҳмуд II нинг, Муҳаммад Шайбонийхоннинг, Бобурнинг ва улар авлодларининг бирлаштирувчилик салоҳиятлари туфайли туркий халқнинг жаҳон сиёсатида етакчи ўрни зўр эди. Рус князликларининг бирлашишини ижобий ҳодиса деб биламиз. Ёки бўлмаса 1939 йили Чехословакия, Польша таркибида бўлиб келган бир неча вилоят Ғарбий Украина сифатида Украина ССРга, каттагина ҳудуд Белоруссия ССРга қўшиб олиниши адолатнинг тантанаси деб ҳисобланади. Шимолий ва Жанубий Вьетнамнинг бирлашишини табрикладик. Корейс халқи орасида Шимолий ва Жанубий Кореяни тинчлик йўли билан, ўзаро келишув орқали келажакда бирлаштириш орзуси борлиги матбуот хабарларидан маълум, Хитой Халқ Жумҳурияти билан Тайван ҳукумати маълум муддатдан кейин оролни жумҳуриятга қўшишни режалаштирган. Бу борада, юқорида тилга олиб ўтганимдак, тинч-тотувлик билан немис ерларининг бирлашиб, ягона Олмония вужудга келгани ибратга лойиқдир. Шу нуқтаи назардан қараганда араб халқи бирлашиш ғоясининг ҳеч бир ёмон ери йўқ. Бироқ куч ишлатмасдан, немислар йўлидан бориб иш тутиш мақсадга мувофиқдир. Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши Раёсати ва жумҳурият ҳукуматининг Форс кўрфазида вужудга келган танг аҳвол муносабати билан баёнотида ҳам куч ишлатиш, қон тўкиш қаттиқ қораланди. Умуман, бу баёнотнинг эълон қилиниши жумҳуриятнинг янги раҳбарияти Ўзбекистон ССРнинг Давлат мустақиллиги декларациясини амалга оширишга киришаётганини кўрсатади. Бу жумҳурият ташқи сиёсатида илк дадил қадамдир.

Онгли ҳаётга одим ташлаганимдан буён Бирлашган Миллатлар Ташкилотини, унинг Хавфсизлик Кенгашини адолатли, инсонпарвар, барчага баробар муқаддас даргоҳ деб келардим. Бироқ бу фикрим сароб бўлиб чиқди. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти, унинг Хавфсизлик Кенгаши АҚШ бошлиқ 28 давлатга қурол ишлатишга фатво берди, бу фатвога Хавфсизлик Кенгашининг доимий тўрт аъзоси — АҚШ, Инглизистон, СССР ва Фарангистон имзо чекди, Хитой имзо қўймади. Қурол-яроғларнинг тури кўпайиб, даҳшати кучайиб кетган ҳозирги даврда қайси мақсадларни кўзлаб бўлмасин, барибир уруш очишга рухсат беришни инсонпарварликдан деб билмайман.

1991 йилнинг 17 январи тонгида АҚШ ҳаво кучлари Ироқни бомбардимон қилгани ҳақидаги шум хабарни эшитибоқ, 1961 йили Карийб денгизи ҳавзасида вужудга келган ўта танглик дарҳол ёдимга тушди. Ўшанда Озодлик ороли деб ҳисобланган кичик давлат — Куба жумҳурияти бошига АҚШлик зўравон ҳокимлар томонидан қаро кун тушиши жуда аниқ бўлиб турганида, агар бу ерда уруш чиқса, бу учинчи жаҳон урушига айланиб кетиши мумкинлигини ҳисобга олиб, урушқоқларнинг йўли тўсилиб, қуролли қўли маҳкам ушланганди. Совет Иттифоқининг ўша пайтдаги раҳбари Никита Хрушчев мардона ва дангал бир сўз айтиб, АҚШлик ўточарларнинг дамини пасайтириб қўйганди. Қани, Совет Иттифоқи билан ҳисоблашмай кўрсинлар-чи! Бутун тараққийпарвар инсоният қаторида биз, дорилфунун талабалари ҳам Куба саломат қолганидан севиниб, адолатпарвар ва қудратли Совет Иттифоқи фуқаролари эканимиздан, давлатимиз ўтказаётган тинчликсеварлик сиёсатидан мамнун бўлиб, уни юракдан қувватлаган эдик.

Бугина эмас, менинг авлодим эсини танибдики, Совет Иттифоқи ҳамиша тинчликсеварлик сиёсатини ўтказиб келаётганга ўхшарди. Чамаси, Афғонистонга совет қўшинларининг чекланган қисмини киритишдан эътиборан бу анъанага раҳна солинди шекилли, бўлмаса Совет Иттифоқи 1956 йили Инглизистон, Фарангистон ва Исроил биргаликда Мисрга тўсатдан ҳужум бошлаганларида ҳам урушни дарҳол тўхтатишни қатъий талаб қилганди ва бу ниятига тезда эришганди. Ўшанда мамлакатимизда «Мисрдан қўлингни торт!» шиори остида намойишлар, митинглар бўлганди, биз, ўқувчилар ҳам мактабимизда митинг ўтказган эдик. Ҳатто Диний бошқарма раиси марҳум муфтий Эшон Бобохон ибн Абдулмажидхон ҳазратлари матбуот ва радиода баёнот билан чиққан эдилар. АҚШнинг Шимолий Корея, Шимолий Вьетнамда олиб борган урушларига нисбатан ҳам Совет Иттифоқи адолатли муносабатда бўлди.

Исроилнинг арабларга қарши босқинчилик урушларини ҳамиша қоралаб келган эдик. Ваҳоланки, минг йиллар илгари тарқалиб кетган Исроил давлатини қайта тиклаш ташаббускори бўлган учта кучли давлатнинг бири Совет Иттифоқидир. Аслида бу ғоянинг Совет Иттифоқидаги муаллифи ва жонкуяри Иосиф Сталиннинг сафдоши Лазарь Кагановичдир. Ғояни у ўртага ташлаган, Сталин қувватлаган, натижада Исроил давлати тузилган. Исроил 1967 йили АҚШга орқа қилиб ва унинг қуроллари билан бир неча араб мамлакатига яна ҳужум бошлаб, ҳаммаёқни вайронага айлантириб, ҳаддидан жуда оша бошлаганида, Совет Иттифоқининг ўша пайтдаги раҳбарияти Яқин Шарқда тинчликни сақлаш ва адолатни ҳимоя қилиш мақсадида ўзининг Исроилни вужудга келтирганлардан бири экани, агар урушқоқлик давом этаверадиган бўлса, бу масалани қайта кўриб чиқиш имкониятига эга эканини очиқдан-очиқ эслатиб ўтган эди. Шундан кейингина Исроил ҳаддан ошишни бас қилганди...

Маълумки, кейинги йилларда, айниқса 1990 йили Совет Иттифоқи билан Исроил ўртасида алоқалар кучайди. Ҳатто Москвада сионистларнинг съезди ўтказилди, съезд қатнашчиларига Москва телевидениесининг биринчи программаси орқали сўз беришгача имкон яратилди. Исроилликлар эса бундай муносабатни суиистеъмол қилиб, Қуддус шарифдаги ал-Ақсо масжиди (мусулмон дунёсида Каъбадан кейин иккинчи ўринда турувчи муқаддас жой)га намоз ўқигани келган қуролсиз тинч аҳолидан бир неча ўн нафарини отиб ташлаганини матбуотда, жумладан «Известия»да ўқиб таассуф билдирдик. Азалдан нотинч минтақалардан ҳисобланган Яқин Шарқ (сабаби: Ер куррасидаги жуғрофий энг қулай жой, айниқса нефтга бой-да) Исроил давлати тузилганидан бери янада хавотирли бўлиб қолди. Исроил тузилиши биланоқ, 1948 йиллардаёқ Фаластин Араб давлати ерларини босиб олди, халқини қувиб юборди. Мана 43 йилдирки, қанчалаб фаластинлик-араблар ватанларидан ташқарида дарбадар юрибдилар, Ғарбий Иордан дарёси бўйлари, Ғоза сектори ва бошқа араб ерлари исроилликлар оёғи остида топталмоқда.

Энди шундай савол туғилади: АҚШ адолатпарварлик нуқтаи назаридан бир араб давлати бўлмиш Қувайтни ҳимоя қилиб чиққан экан, хўш, худди шундай адолатпарварликни нима учун 43 йилдан бери иккинчи бир араб давлати — Фаластинга, унинг халқига нисбатан қўлламай келди? Ахир, иккаласи ҳам араб давлати-ку, иккаласида ҳам араб халқий яшайди-ку! Хўш, нима учун Ироққа нисбатан айтилган «Қувайтдан чиқиб кет, бўлмаса, қурол қўллаймиз» деган талаб Исроилга нисбатан «Фаластинлик араб ерларидан чиқиб кетмасанг, қурол қўллаймиз» деган шаклда айтилмади? Хўш, нима учун Исроилга нисбатан 43 йилдан бери қўлланмай келинган қурол ишлатиш тадбири Қувайтни қўшиб олган Ироққа нисбатан ҳатто олти ой ўтмасданоқ шошилинч қўлланиб юборилади? Исроилнинг босқинчилик сиёсатини қоралашда 43 йилдан бери қуруқ сўздан нарига ўтмай келаётган Бирлашган Миллатлар Ташкилоти, унинг Хавфсизлик Кенгаши нима учун Ироққа нисбатан қурол қўллашга фатво бериб юборди. Исроилга раво кўрилмаган жазо чораси Ироққа нисбатан раво кўрилишида мен мантиқни кўрмайман. Масаланинг мана шу томонлари кишини ўйлантириб қўяди. АҚШнинг илинжи — коса тагида нимкоса — Қувайт нефть захиралари бўйича дунёда биринчи ўринда туриши бўлса керак. Мана шулар хусусида «Халқ сўзи» рўзномасининг 1991 йил 18 январь сонида «Уруш бўлмайди» деб, уруш бўлди-я» сарлавҳали мақолада адолатли, лўнда хулоса чиқарилганлигини эслатмоқчиман. Агар барча араб халқи ва давлатлари тотувлик асосида бирлашсалар, дунёда яна бир буюк давлат вужудга келиши турган гап. «Жаҳоннинг асосий ҳукмронлари мана биз!» деб ҳисобловчи, ҳукмини ўтказиб келувчи АҚШ ва унинг тарафдорлари буни истамайдилар, ўзларига тенг, қудратли шерик пайдо бўлишини хоҳламайдилар, албатта. Мана гап қаерда! Саудия Арабистони ўз манфаатини кўзлаб, АҚШ билан келишувчанликка борди, АҚШ ва бошқа йигирмадан ортиқ мамлакат қўшинлари ўз ҳудудига жойлашишига рози бўлиб, тўғри иш қилган-қилмаганини вақт кўрсатади, тарих ҳукм чиқаради. Агар Саудия Арабистони ўз ҳудудига чет мамлакатларнинг қўшинларини киритишга рухсат бермаганида, АҚШ етовидаги давлатлар 500 мингдан ортиқ лашкарни, минглаб самолётлару танкларни шу минтақага тўплай олмасдилар. Яқин Шарқда, қолаверса бутун дунёда бундай хавфли ҳолат вужудга келмасди, деб ҳисоблаш мумкин. Бироқ шу нарса аниқки, бир неча минг километр олисдаги АҚШ бу минтақага Қувайт манфаатини кўзлаб ҳам эмас, Саудия Арабистонини ҳимоя қилиб ҳам эмас, Ер юзида тинчликни сақлаш учун ҳам эмас, балки фақат ва фақат ўз манфаатини кўзлаб қўшин туширди, ўз ниятини кўзлаб ўт очди. У фаластинлик арабларнинг додига қулоқ солишни 43 йилдан бери ҳатто хаёлига ҳам келтиргани йўқ, унга инсон қони чикора, унга нефть бўлса бас!

Ватикан бутун дунё насроний (христиан)лари учун муқаддас ер. Лекин Ватиканга яқин жойларда бомбалар портлаётгани йўқ. Бутун дунё мусулмонлари учун муқаддас ерларда уруш кетмоқда. Рим, Лондон, Париж Оврупо маданиятининг бешикларидир. Аммо қирувчи самолётлар улар осмонида учаётгани йўқ, Шарқ маданиятининг олтин бешиклари бўлмиш Бағдоду Басра тепасида эса ажал уруғини сочмоқда. Қонни қон билан ювиб бўлмайди. Қонни сув билан ювадилар. Ёнғин чиққан жойга сув олиб югурадилар. Яқин Шарқда улкан ёнғин чиққан экан, уни даф этишга интилайлик. Бизнинг бу ёнғинга сепажак сувимиз тинчликка даъват қилишимиздир. Ал қасосул миналҳақ дейдилар. Беҳуда тўкилган қоннинг қасоси албатта тутажак.

(Давоми бор).

Муштарий муҳокамасига

ХАЛҚНИНГ ҚАНАҚА БАЙРАМЛАРИ БОР?

Илгари таъқиқланган халқ байрамлари сўнгги вақтларда тикланмоқда, ҳайитлар эркин нишонланмоқда. Бу эса одамлар руҳиятига, миллат қиёфаси тикланишига боис бўлмоқда. Бироқ буларни дебоча сифатида баҳоласа бўлади, чунки халқ байрамлари истиқболини белгилаш борасида бажарилиши лозим бўлган юмушлар кўп.

Ўзбек халқ сайлларини, уларнинг анъанавий тузуклари (системаси)ни тиклаш, Ўзбекистон байрамларининг янги йилномасини тузиш биринчи галдаги тадбирлар сирасига киради. Чунончи, ўз хусусий, тарихий байрамларига эга бўлмаган халқни ва мустақил давлатни тасаввур қилиш қийин. Айтиш кераки, ҳозиргача жумҳуриятимиз тақвими асосан халқаро ва умумиттифоқ байрамларидан иборат. Халқимиз буларни ҳурмат қилиш билан бир қаторда ўз миллий урф-одатларн, байрамларига эга бўлмаса, халқ сифатида ривожлана олмайди. Хўш, қайси байрамларимизни тиклаш, қайсиларини йилномага киритиш мумкин?

Аввало ота-боболаримиз нишонлаб келган коинот, табиат, йил фасллари инсоний эҳтиёжлар асосида пайдо бўлиб, бир-бири билан мустаҳкам боғланган тўрт байрамни «таъмирлаб» тикламоқ лозим. Ҳозир Наврўз кенг нишонланаётганлиги ҳаммани хурсанд қилмоқда. Бироқ кундуз бўлмаса тун ҳам бўлмаганидек, битта байрамнинг ўзини анъаналар орасидан «юлиб» олиб бўлмайди, байрамлар бир-бирлари билан чамбарчас ва табиий боғлиқдир. Агар Наврўз баҳор келиши, ёруғлик кўпайиши, табиат уйғониши каби қувончли ҳодисаларни ифодаласа, кузда кун билан тун тенг бўлганда (22—23 сентябрда), йилнинг иккинчи ярми бошланиб, мевалар пишиб, боғбон ва деҳқонлар ҳосилни йиғиб олган палла: куз байрами — Меҳржон (Нимсарда)ни ўтказиш одатини ҳам тиклаш зарур. 1990 йил Тошкент марказий болалар боғида бу қадимий байрамнинг замонавий шакли уюштирилганлиги қувонарли ҳолдир. Беруний ёзганди: «Қуёш ва Ой фалакнинг икки кўзи бўлганидек, Наврўз ва Меҳржон замоннинг икки кўзидир».

Энди ёз ва қиш байрамларига диққатни жалб қиламиз. Ёзда қуёш тиккага келиб, энг узун кун ва энг қисқа тун содир бўлиб, ҳаво ҳарорати юқори даражага кўтарилганда табиату одамларда сувга эҳтиёж кучайганда қадимгидек «Сув сайли» (унинг қадимий номи «Ангом») ўтказилса, айни муддао бўлар эди. Бу байрам Ўрта Осиёда сув танқислиги кучайиб, Орол қуриётган даврда сувнинг қадрига етиш, уни эъзозлаш тадбирига айланиб кетарди.

Қишда энг узун тун ва энг қисқа кун содир бўлган кун, одамларда эса иссиқликка эҳтиёж кучайганда — «Қиш байрами» (қадимий номи «Сада») ўтказилса қанийди! Қишда (чилла олдидан) бу байрамга табиий эҳтиёж бор. Шунинг учун бўлса керак, Ўрта Осиёда бу байрам XV асрга яқин давр мобайнида нишонланиб келинган.

Ўзбек халқ анъаналари ичида муҳим ўрин тутган бошқа мавсумий байрамларни ҳам унутмаслик керак. Жумладан, баҳор фасли қирларда, далаларда гуллар қийғос очилган маҳал «Гул (бойчечак, лола, сумбула) сайли», деҳқонлар далада янги меҳнат мавсумига киришганларида «Уруғ қадаш» («Шоҳ мой»), дала ва боғларда мева ҳамда полиз маҳсулотлари пишганда «Қовун сайли», «Узум сайли», «Анор сайли», қишлоқ хўжалиги йили якунида «Ҳосил байрами» ёки «Пахта байрами» каби мавсумий маросимларнинг ҳар бири алоҳида нишонланиб тарғибот қилинса мақсадга мувофиқ бўларди.

Виждон эркинлиги барқарор бўлаётган ҳозирги даврда XIV асрдан бери нишонланиб келинган икки Ислом ҳайити — Рўза ва Қурбон кенг миқёсда байрам қилиниши айни муддаодир. Булар барча мусулмон мамлакатларида ҳам диний, ҳам миллий байрамлар сифатида махсус дам олиш кунлари жорий қилинган ҳолда нишонлаб келинади.

Усмон ҚОРАВОЕВ,

Тошкент маданият институти доценти, педагогика фанлари номзоди.

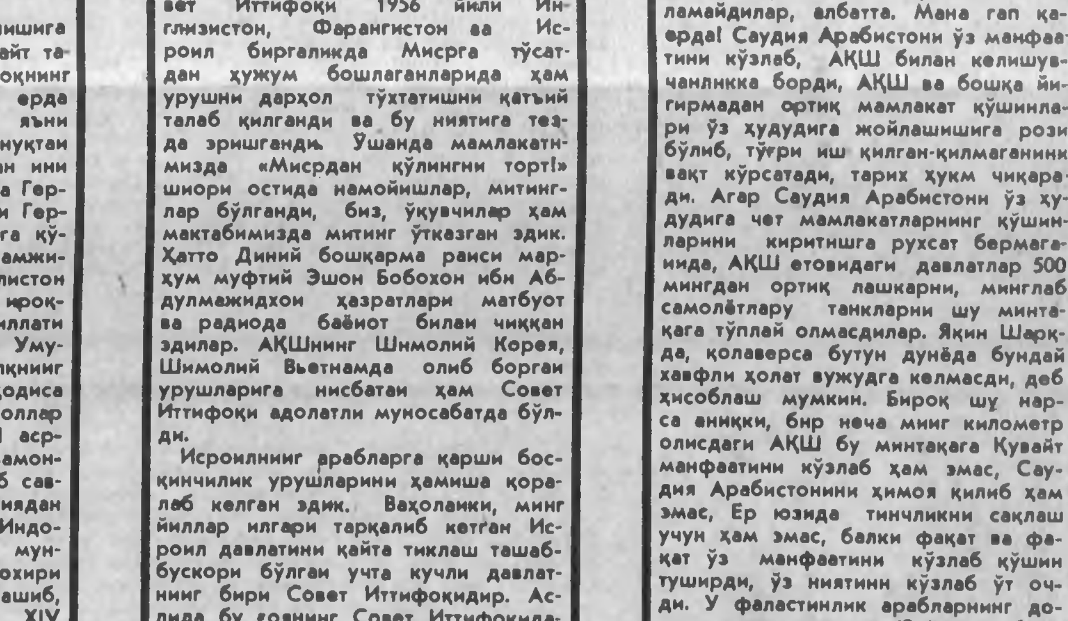

ТОШКЕНТнинг Қорасув даҳаси аҳолиси дастурхонидан эртаю кеч иссиқ нонлар узилмай қолди. Бу ерда Ўрта Осиёдаги энг йирик нон заводи биринчи навбати ишга тушди. Шарқ меъморчилик анъаналари асосида қурилган муҳташам фирма дўконидан харидорлар аримаётир.

СУРАТДА: новвой Мунаррам Абдуллаева.

М. НУРИДДИНОВ олган сурат.

Ўтмишдан садо

ИМОМ АЪЗАМ САБОҚЛАРИ

Покдомани зуафодин неки зоянда бўлур,
Руҳпарвардур, жонбахш зихри хилқати пок.
Кўрки, Марямга ўғил Исо Руҳуллоҳ эрур,
Эрса бу ҳолға нопок улус тан не бок.

Алишер НАВОИЙ.

Имом Аъзам (Абу Ҳанифа ан-Нўъмон ибн Собит)нинг номлари, илмлари, у киши тўғрисидаги риоятлар замонлардан замонларга ўтиб келади.

Нақл қилишларича, кунлардан бир кун Хўжа Собит исмли тақводор киши ариқдан олма тутиб олади. Ва бир тишлам еб ваҳимага тушади: «Эй Собит, бу олма қаердан келганидан, кимнинг боғида етишганидан бехабардурсан. Паришонхотирлик билан бу ишни қилдинг, агар қиёмат кунида бу қилмишинг учун савол бўлса нима жавоб қилурсан?»

У ариқ ёқалаб, олмани қўлига олганича юқорига қараб юради. Ниҳоят бир боққа етади. Сув ўша боғдан чиқар эди. Хўжа Собит боғ эгасига мурожаат қилади: «Мен боғингизнинг олмасидан бир тишлам едим. Ё ҳақига рози бўлинг, ё бу олмани менга сотинг». Боғ эгасини меҳмоннинг солиҳлиги ҳайратга солади. У бу фозил йигитни яхши кўриб қолади ва меҳр билан дейди: «Эй ўғлим, мен олмани сотмайман, аммо бир шартим бор, шу шартни қабул қилсангиз, бу олма сизники бўлур, қабул қилмасангиз, рози бўлмайман». Хўжа Собит бу шартни баён қилишни сўрайди.

Боғбон: «Бир қизим бор, унинг икки қулоғи кар, икки кўзи кўр, икки қўли ва оёғи шол, ҳам тили лолдир. Агар бу қизимни хотинликка қабул қилсангиз, тишланган олма ҳақидан кечаман» дейди. Хўжа Собит охиратга қарзни ҳамроҳ қилишдан қўрқиб, бу шартга рози бўлади. Боғбон қизини Хўжа Собитга никоҳлаб беради. Бироқ Хўжа Собит қаршисида соҳибжамол қизни кўриб ҳайрон қолади: «Отангиз сизни «икки қулоғи кар, икки кўзи кўр, оёққўли шол, тили соқов», деган эдилар». Қиз айтади: «Отам рост гапни айтибдурлар, икки қулоғим кардир, чунки то ота-онамдан туғилибдурман ножоиз сўзни эшитганим йўқ. Икки кўзим кўрдур, зеро туғилганимдан бери сиздан ва ота-онамдан бошқа кишини кўрмадим. Тилим соқовдир, яъни туғилганимдан бери кераксиз сўзни сўзлаганим йўқ, икки қўлим, икки оёғим шолдир, яъни туғилганимдан буён ушламайдиган нарсани ушламадим ва бу ҳоалидан ташқарига чиқмадим».

Тишланган олма ҳақидан қўрққан ориф зот ва бокира қиз бир ўғил кўришади: бу солиҳ фарзандга Нўъмон деб исм қўядилар. Тиниқ булоқлар покиза маконларда пайдо бўлади.

Замондошлар таъриф беришларича, Имом Аъзам ўрта бўй, узунликка мойил маазун қомат, буғдойранг бир киши бўлганлар. Дарёи илм мақомига эришган пайтларида ҳам ўзларини бечора олиб, шикаста нафслик билан бир гўшага чекиниб, оломон назаридан пинҳонликни одат қилганлар. Шунда тушларига Муҳаммад алайҳиссалом кирадилар. Сарвари олам ҳаракатга даъват қиладилар: «Ё Абу Ҳанифа, сени Оллоҳ таоло менинг суннатларимни зоҳир қилмоқ ва равнақ бермоқ учун яратгандур. Сен узлат ва гўшанишинлик қасдин қилмагин». Сўнг Имом Аъзам одамларга таълим бера бошлайдилар.

Имом Аъзам у ёки бу масалани ҳал қилишда аввало Қуръони каримга, сўнг Ҳадисга, зарурат туғилгандагина саҳоба ва тобиинларнинг фикрларига, бу фикрларнинг ҳам Қуръони карим ва Ҳадисга яқинроғига мурожаат қиладилар.

Асрларида фиқҳ илмида у кишига баробар аллома йўқ эди. Имом Аъзам шариат ҳуқуқини тартибга солдилар, истиҳсонни, яъни биров ҳақида яхшилик билан эслаш ва сўзлашни тарғиб этдилар.

Ривоят қилишларича, Куфанинг қўйлари ичига бир зулм билан олинган қўй қўшиб юборилган эди. Аллома буидан хабар топиб қўйчилардан сўрайдилар: «Қўй неча йил умр кўради?» Жавоб беришади: «Етти йил». Имом Аъзам етти йил қўй гўшти емайдилар. Ва шу йиллар орасида бир сарбознинг қўй гўшти еб, ортганини ариққа ташлаганини кўрадилар. Сўнг узоқ вақт балиқни ҳам оғизга олмайдилар.

Бу нақл бизнинг замонда, ўзини мусулмон санаб юрганлар ҳам бировнинг ҳақидан қўрқишни унутаётган айёмда айниқса эътиборга моликдир. Бизнинг Имом Аъзам мазҳабларига мансублигимизни тилимиздаги даъволаримиз эмас, ҳалолу ҳаромни фарқлашимиз, мардум ҳақидан қўрқишимиз, у киши каби эътиқодда собит ҳаёт кечиришимиз белгилайди.

Имом устодларини ота-оналари билан тенг қўярдилар. У киши бирор марта устодларининг уйлари томонга оёқ узатиб ўлтирмаган эканлар, ҳолбуки устодларининг ҳовлилари етти маҳалла нарида эди.

Имом Аъзам шогирдларига беғоят мушфиқ, ғамхўр ва меҳрибон эдилар. Иттифоқо, бир шогирдлари баланд жойдан йиқилиб, қаттиқ азоб чекиб, фарёд солади. Устод масжиддан ялангоёқ чиқиб, унинг ҳовлисига етиб борадилар ва «Агар имкони бўлса, унинг озорини ўзимга олур эдим» деб, бошида йиғлаб ўлтирадилар.

Ҳасадгўйларнинг тубан феълига аллома ортиқча эътибор бермас эдилар: «Ёмонлар тилидан на Оллоҳ, на пайғамбар қутулган экан, мен ожиз банда қандоқ қутулай?» Шогирдлари Имом Абу Юсуф хотирлайдилар: «Устод сўзламоқда ҳаммадан иболи, иродада комил, тиниқ сўз ва ширинсухан эдилар. Шариат аҳкомлари хусусида билмасдан нутқ ирод этмасдилар. Гуноҳдан ва аҳли дунёдан қочар эдилар. Ҳамиша узун сукутлик ва хомуш эдилар. Таъмадан узоқ юрардилар, беҳуда гапларга аралашмасдилар, кечирувчилардан эдилар. Бировнинг ёмонлигига яхшилик билан жавоб қайтарардилар».

Имом Аъзамнинг бир қўшнилари маст бўлиб, у кишига тегадиган сўзларни айтиб нағма қиларди. Кечга бориб унинг овози эшитилмай қолади. Имом Аъзам сўрайдилар: «Нега қўшнимизнинг овози эшитилмай қолди?» Маълум бўлишича, маст нағмагарни миршаб олиб кетиб, қамаб қўйган экан. Аллома тезда ҳибсхонага борадилар ва ўртага тушиб, қўшниларини қамоқдан олиб келадилар.

Бир нодон кимса Имом Аъзамни оғизга олиш ножоиз иборалар билан ҳақоратлайди. Шунда Имом дуо қиладилар: «Тангри таоло сени мағфират қилсин, мен на эрсам ул билур».

Сўфи Оллоёрнинг бу маснавийлари ҳалимлик ва оғирлик хусусидадир:

Агарчи олама сендин тегар нафъ,
Узунгдан қилма туфроғ отини рафъ.
Отанг ердур, сен ҳам ердек қилиқ қил,
Ёмонлиғ айлаганга яхшилик қил.

Салафлари ва шогирдлари Имом Аъзам тўғриларида катта эҳтиром билан фикр билдирганлар.

Имом Малик: «Имом Аъзамнинг илмда тенглари йўқдир. Агар чўпни олтин деб даъво қилсалар, албатта қиёсий далил билан олтинлигини исбот қилурлар».

Абдуллоҳ ибн Муборак муҳаддис: «Имом Аъзамнинг бирор душманларидан шикоят қилганларини эшитганим йўқ, ҳеч кимни ёмон деб тилга олмасдилар»

Бакр бинни Маъруф олим: «Муҳаммад алайҳиссалом умматлари ичра Имом Аъзамдан гўзал сифатлироқ ва гўзал сийратлироқ одамни кўрмадим».

Имом Абу Юсуф: «Устодим илм ўргатишда сабрлик, ғазабдан узоқ эдилар. Илми тафсир билан илми ҳадисда устоддан билимлик кишини учратмадим. Ул зот ҳеч кимнинг савол ва ҳожатини рад қилган эмасдилар. Бирор киши берган нарсалари ёки эҳсонлари учун ҳазрати устодга шукр қилса, у киши хафа ва ғамгин бўлур эдилар. Ва унга айтардилар: «Оллоҳ таологa шукр қилгинки, бу нарсалар тангрининг сенга берган ризқидур, унга шукр қил, менга эмас».

Имом Аъзам дунё молига кўнгил қўймадилар. Зеро пайғамбар алайҳиссаломнинг ҳадислари доимо ёдларида эди: «Дунёни дўст тутмоқ барча хатоларнинг бошидур».

Сўнгги ҳаж қилишларида ул зот соҳиблардан рухсат олиб, ҳарам ичига кирдилар. Икки устун ўртасида тик туриб Қуръонни ҳатм қилдилар. Саломдан сўнг худога ёлвориб муножот этдилар: «Эй парвардигор, бу заиф бандаиг сенга ибодатинг ҳақича ибодат қилмади, лекин маърифатинг ҳақича сени танииди». Каъбанинг чор тарафидан овоз келди: «Ё Абу Ҳанифа, бизни яхши танидинг ва бизга яхши хизмат қилдинг. Энди сени ва қиёматгача сенинг мазҳабингда бўладиганларни мағфират қилдим».

Имом Аъзамнинг бу муножотлари бежиз эмас эди, зеро уйғоқ диллари умр кузи яқинлашиб келаётганини сезган эди. Халифа Мансур ўзидан эътиборли бу зотни ё руҳан, ё жисман маҳв этиш ҳаракатига тушиб қолган эди. Баъзи ҳасадгўй алломалар ҳам халифа каби Имом Аъзамни ёқтирмас, тор қалбларига бу улкан инсон сиғмас эди.

Ҳамма замонларда муқаррар суратда Эзгулик ва Ёвузлик юзма-юз келади: Исо пайғамбар ва Понтий Пилат, Имом Аъзам ва Халифа Мансур, Бобораҳим Машраб ва балхлик мустабид...

Алломани Бағдодга чақирадилар. Ва халифа у кишига бош қозилик мансабини таклиф қилади. Имом Аъзам бу таклифга рад жавоби қайтарадилар. Чунки Муҳаммад алайҳиссаломнинг ҳадислари дилларида эди: «Дўзахда ўтдан бўлган тегирмонлар бор. У тегирмонларда қозиларнинг бошидан ўзга нарса ун қилинмас».

Орадан кўп ўтмай бир воқеа юз бериб, зиддият баттар кескинлашди. Сарой олимларининг маслаҳати билан Халифа Имом Аъзамни яна ўз қароргоҳига чақиради. Ва алломага пичоқ, қалам тутади. Имом Аъзам қаламни пичоқ билан тарашлайдилар. Халифа кўз учи билан аъёнларига «Абу Ҳанифа менинг амримга бўйсунди» деб ишорат қилади. Аллома ўзлари тарашлаган қаламни синдириб ташлайдилар: «Тарашлаб сенинг амрингга бўйсундим. Аммо бу тарашланган қалам билан элга зулм ёзмоғингни англаб, қаламни синдирдим». Бу ўринда Имом Аъзам қуйидаги Ҳадисга амал қилдилар: «Огоҳ бўлким, ҳақ гапни билган кишига уни гапиришликда одамларнинг ҳайбати тўсқинлик қилмасин. Огоҳ бўлким, жиҳодларнинг афзали золим амир олдида айтилган ҳақ сўздир».

Халифа Мансур дарғазаб бўлиб, Имом Аъзамни ҳибсга олдиради. Аёвсиз калтаклатади. Шаҳар бўйлаб сазойи қилиб айлантиради. Водариғ, ҳамма замонларда жоҳиллар ўзларидан афзал ва доно одамларни таҳқир этишни нақадар хуш кўрадилар! Таассуфким, бунга барча даврларда имкон топадилар. Ривоят қилишларича, Имом Аъзам саждага бош қўйганларича жон берадилар.

Алломанинг замондошлари ҳайратомуз воқеани — Имом Аъзам кўз юмганларида самода ҳам йиғи овозлари эшитилганини, бироқ бу йиғлагувчиларни ҳеч ким кўра олмаганини нақл қилганлар.

Ёқуб АҲМАДЖОН.

1991 Алишер Навоий йили

ЁДЛАБ ОЛИНГ

АНО УРНИН АТО ТУТМАС УҒИЛҒА,
ҚИ МУМКИНДУР УҒИЛ БУЛМОҚ АТОСИЗ.
МАСИҲО БИРЛА МАРЯМДИН ҚИЕС ЭТ,
ҚИ ИМКОН ИУҚТУРУР БУЛМОҚ АНОСИЗ.

«Навоиазот» ишлаб чиқариш бирлашмасининг «Ширин» деб номланган маданият саройи ишга туширилганига ҳали кўп вақт бўлгани йўқ. Айни кунларда у ерда ўттиз иккита тўгарак ва спорт секциялари фаолият кўрсатаётир. Сиз суратда кўриб турган жажжи қизлар ҳозирга келиб калава ипдан жуда кўп нарсалар тўқишни ўрганиб олишган. Мураббия Любовь Кривцова улардан мамнун.

Ю. ҚУРБОНБОЕВ олган сурат (ЎзТАГ).

Мурувватга муҳтож

Тўққиз миллионнинг бири

Бу оила Комсомол туманидаги «Мирзачўл» давлат хўжалигида истиқомат қилади. Бошлиғининг вафот этганига анча бўлган. Қачонлардир қурилган кичкинагина уйда Ўрозгул момо, оила бекаси Ултувой ва унинг беш фарзанди ватан тутишган. Улар кулбаи вайронада тупроқдан ташқари яшашмоқда. Пешонадаги ёзуғимиз шу экан-да, деган фикр мияларига ўрнашиб қолган. Қўл калталик тақдирга тан бериш мутеликни келтириб чиқарган бўлса не ажаб.

Олтинбек ҳаётлигида ҳам бу оила тўлиб-тошиб яшаган эмас. У узун-кун жонини жабборга бериб, тирикчилик ташвишида елиб югургани-югурган эди. Топганини уйига, бола-чақага таширди. Ҳарқалай оиланинг кўнгли хотиржам эди — суянчиғи бор. Раҳбарлар эса унинг елкасига уриб, умрингдан барака топ, шоввоз, дея ҳаволатиб қўйишарди. Шу бир оғиз гапга ҳам кўкраги тоғдек кўтариларди. Раҳбарларингки назарига тушибманми, демак кам бўлмайман, ўйларди у.

Олтинбек совхозда ўн олти йил транспорт тракторини ҳайдади. Эртани эрта, кечни кеч, иссиқни иссиқ, совуқни совуқ демади. Соғлиги нураётганига парво қилмади. Орқа мияси шамоллаб ёстиққа михланиб қолгандан кейингина ҳаётнинг қадрига етди. 33 ёшида фанодан бақога рихлат қилди. Муштипар онаси Ўрозгул, ёстиқдоши Ултувой, бир этак болалар қақшаб қолаверишди. Айниқса волидага қийин бўлди. Ёлғиз фарзандининг доғи-ҳижрони уни адои тамом қилди. Яхшиям тақдирга тан бериш деган таскин бор экан, онани оғир пайтларда суяб қолди.

«Одам одамга дўст жамиятда» бу оиладан хабар оладиганлар топилмади. Бир вақтлар, балли, шоввоз, дея елкасига қоқиб юрганлар марҳумнинг ҳурматини жойига қўйишмади. «Ўзинг учун ўл, етим». Ҳаёт эса бешафқат қонунлари билан давом этарди. Оила шу пайтгача 170 сўмга яшаб келди. Ўрозгул момо 70 сўм қариклик нафақаси олади. Беш фарзандга 20 сўмдан пул берилarди. Бу йил оиланинг тўнғичи Муҳсина ўрта мактабни тугатиб ишга кирди. 70 сўм мояна олмоқда. Ҳарна, оилага ёрдам-да. Демак, ҳозир етти жон 240 сўм ҳисобига ҳаёт кечирмоқда. Тижорат магазинида битта ёйлар этиги 500 сўмга чиққанини ҳисобга олсак, бу пулга яшаб бўлмаслигини қийналмай ҳис этиш мумкин. Дўконлардаги тақчиллик бу пулни икки ямлаб бир ютади-қўяди. Оиланинг бир бош соғин сигири, битта бузоғи — катта давлати. Ҳарқалай, болаларнинг оғзи оққа тегиб турибди.

Ултувой энди 39 ёшга тўлди. Лекин икки марта сариқ касалига чалиниб, оғир ишга ярамай қолди. Ҳатто ҳовли супуриш ҳам унга оғирлик қилади.

— Ҳамма нарса соғлиққа боғлиқ экан, — дейди рўмолининг учи билан кўзларидаги ёшни арта туриб Ултувой. — Болаларнинг дадаси ўлди-кетди, куйгандан биз куйиб қолавердик. Энди шуларнинг бахтига соғ-омон юрсам, шунинг ўзи катта давлат.

Тўғри, бу оила ёрдам сўраб ҳеч қаерга мурожаат қилгани йўқ. Очиғини айтганда, улар қаерга, қандай мурожаат қилишни ҳам билишмайди. Балки аризани эпақага келтириб ёзолмас ҳам. Оддий халқ маҳкамалардаги қоғозбозлик, тўрачиликдан юрак олдириб қўйган. Бор отангга, бор онангга ўйини авжга чиққанини улар яхши билишади.

Қишлоқ шўроси депутати Ботир Холмаматованинг «Ўзимизни уриб кетган, меҳр-мурувватни унутиб қўйдик» деган гаплари мени бироз ҳушёр торттирди. Ўтган йили фитр рўзадан тушган пулнинг бир қисми Ултувой Тўрабоевалар оиласига берилган экан. Давлат хўжалиги хашакдан бироз ёрдам қилибди. Ҳозирча бу оилага берилган ёрдам шугина, холос.

Инсон фақат нон билан тирик эмас деган гап рост. Бу оилада ҳам қора қозон қайнаб турибди. Дастурхонда ҳарқалай егулик нон, оби ёвғон бор. Лекин инсонлардек тўкис яшаш, ўзгаларнинг меҳр-мурувватига ташналикни қондириш имконияти йўқ. Балки бунга жамиятимизнинг номукаммаллиги панд бераётгандир? Бу ҳақда кейинги пайтларда кўп ёзишаяпти-ку! Бозор иқтисоди шароитида бундай қашшоқ оилаларнинг аҳволи не кечади? Мансабдорлар халқ яратган имтиёзлардан ўзлари фойдаланавермай улар томонга юз буришармикан? Агар бу гаплар рост бўлса, биринчи галда Ултувой Тўрабоевалар оиласига ўхшаш қашшоқларга имтиёз бериш керак эмасми?

Мамадали АҲМАД.
Сирдарё вилояти.

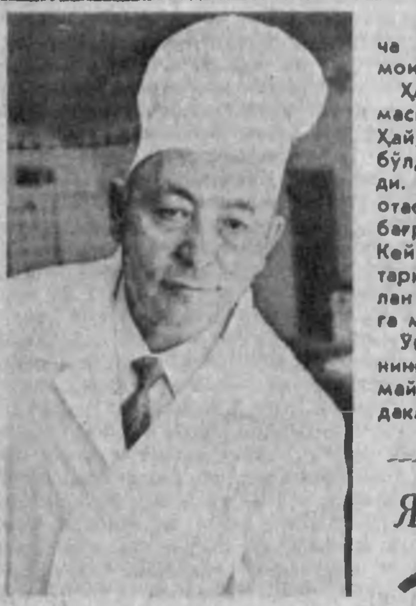

Комилжон ака қар гал у-бу харид қилгани Олой бозорига кирса, одамлар билан ҳамиша гавжум гўшт растаси томон бир қараб қўяди. Шунда юрагининг аллақаерида энтикиш дейсизми, ё болалик йиллари соғинчими — илиқ туйғу ёлқинланади. Сабаби — шу бино ўрнида бир пайтлар кичкинагина ошхона бўларди. У Орджоникидзе районидаги Ленин номли колхозга қарарди. Ўша мўъжазгина емакхонада ўн уч яшар Комилжоннинг меҳнат фаолияти бошланган. Қаранг: умр оқар дарё экан. Мана бугун ўзи пайғамбар ёшини қоралаб, меҳнат дафтарчаси очилганига қарийб ярим аср бўлиб қолибди.

ЯХШИДАН НОМ ҚОЛУР

ЭЛГА НАСИБА УЛАШИБ

Ҳамон эсида: урушнинг оғир йиллари. Акалари Ғофуржон, Аҳмаджон ва Раҳматулла олдинма-кейин фронтга жўнаб кетишди. Улар сафига поччаси ҳам қўшилди. Лекин орадан кўп ўтмай жанг майдонидан бирин-кетин шум хабарлар кела бошлади: ўртанча акаси ва поччаси қаҳрамонларча ҳалок бўлишди.

Ҳеч ким болам деб оҳ чекмасин экан. Ўғлининг доғида Ҳайдар бувининг қадди дол бўлди, кўзларининг нури кетди. У ёқда қизи Ҳамронисо эса отасиз қолган етти гўдакни бағрига босганича ҳайрона. Кейин келинлик хонадонини тарк этиб, бир этак бола билан онасининг ёнига қайтишга мажбур бўлди.

Ўша дамлар ёш Комилжоннинг кўз ўнгидан ҳамон кетмайди. Энди у боқувчисиз гўдаклар билан тўлган мунгли хонадоннинг отаси бўлиб қолганди: кутилмаганда ёш бошига катта рўзғор ташвиши тушган эди. Шундан сўнг у ўқишни ҳам қолдириб, тирикчилик йўлига кириб кетишга мажбур бўлди. Ўша Ленин номли колхозга қарашли кичкинагина ошхонада аввал гўлоҳлик қилди, ошпазларга шогирд тушди, мустақил қозон осишни ўрганди.

У меҳрибон одамлар бағридан паноҳ топган эди. Юсуф Ўрозбоев, Солижон Очилов каби уста ошпазлар ёш Комилжонга отадек меҳрибон бўлишди, ёнларига олиб, билмаганларини ўргатишди, кўнглини кўтариб, катта ҳаёт йўлига кузатишди.

Устозлар тарбиясини кўргани учун ҳам у ҳаётда қоқилмади. Каттага каттадек, кичикка кичикдек муомалада бўлди. Одамлардан меҳр-саховатини аямади. Ўзини ҳамиша халқ хизматига камарбаста деб билди. Шунинг учун ҳам умумий овқатланиш шохобчаларини кенгайтириш, таомлар турини кўпайтириш, ёшларга ҳунар ўргатиш йўлида тинмай изланди. Комилжон аканинг ташкилотчилиги билан қисқа вақт ичида Собир Раҳимов районида отахонлар чойхонаси, Ленин районида «Фарғона» кафеси ва бошқа йирик ошхоналар очилди. Қанчадан-қанча мутахассислар тайёрланди. Ҳозир умумий овқатланиш тармоқларида ишлаётган йигит-қизларнинг аксарияти уни биринчи устоз деб билади.

Комилжон ака Шайхонтоҳурдаги 1-ошхонага раҳбарлик қилган кезларида ўқув-ишлаб чиқариш мактабини ўз оталиғига олган эди. Талабалар амалий машғулотларни одатда Комилжон ака раҳбарлигида ўтишарди. Ўшанда у хўрандаларга хизмат кўрсатиш маданиятидан тортиб, лаззатли таомлар тайёрлашгача бўлган жараёнларнинг барчасини йигит-қизларга эринмай ўргатарди. Чунки ошпазликни у катта санъат деб ҳисобларди. Ўтилаётган амалий машғулотларни мактаб ўқитувчиси Оқилхон Мусахонова мамнун бўлиб кузатиб турарди.

Ҳақиқатан ҳам лаззатли овқат тайёрлашда Комилжон аканинг маҳорати ҳамкасбларига яхши маълум эди. Шу боисдан миллий таомлар усталарининг Москвада ўтган Бутуниттифоқ танловида қатнашиш биринчи бўлиб Комилжон Ориповга насиб этди. У ватанимиз пойтахтида ўзбек таомларининг 40 хилини тайёрлаб, ҳаммани қойил қолдирди. Шундан кейин икки ярим ой давомида Бутуниттифоқ Халқ хўжалиги ютуқлари кўргазмаси қатнашчиларига хизмат қилди. Тошкентга қўша-қўша совринлар билан қайтди. Кўп ўтмай «Совет савдо аълочиси» нишонига сазовор бўлди.

Қўлимизда юқори ташкилотлардан Комилжон Ориповга берилган расмий тавсифномалар... Уларда таъкидланишича, 1942 йилдан умумий овқатланиш бошқармаси соҳасида, 1965 йилдан Тошкент ресторанлар тресті тармоғида, 1977 йилдан бери «Баҳор» ресторанида сидқидил меҳнат қилиб келаяпти. У шохдан-шохга қўнмади, енгил ҳаёт йўлига тушмади. Танлаган касбига бир умрга меҳр қўйди, содиқ қолди. Шу боис ошпазга шогирдликдан то ресторан директорининг ўринбосари лавозимигача бўлган йўлни босиб ўтди.

Комилжон аканинг ташаббуси шарофати ила ресторан маъмурияти ва пойтахт атрофидаги сабзавоткор хўжаликлар ўртасида бевосита алоқа ўрнатилди. Келишувга биноан улар хўрандаларни қиш-ёзин ҳўл мева ва сабзавот билан таъминлаб келаяптилар. Нонни тежаш йўлини ҳам Комилжон ака таклиф этди. У оби нонларни олдиндан тўрт бўлакка текис бўлиб қўйишни маслаҳат берди. Хўранда шундан бир ёки икки бўлагини истеъмол қилиши мумкин. Қолгани кейин майда кесилиб, печларда қуритилиб, дастурхонларга қўйилмоқда. Унинг хуштаъмлиги ҳаммага ёқаяпти. Энг муҳими — исрофгарчилик йўқ.

У мураббийлар кенгашининг раиси сифатида муносиб ўринбосарлар тайёрлашга ҳам катта ҳисса қўшаяпти. Ресторанда ва унинг шохобчаларида хизмат қилаётган ходимларнинг 70 фоизидан кўпроғи ёшлар. Бундан ташқари Чилонзор Оқтепасидаги пазандалик мактаби ўқувчилари ҳам ишлаб чиқариш амалиётини кўпроқ «Баҳор» ресторанида ўтказишни маъқул кўришади. Чунки талабаларга эътибор яхши. Амалий машғулотларни муҳандис-технолог Комилжон аканинг ўзи олиб боради. Бу ерда фақат ишлаб чиқариш жараёнлари эмас, балки аҳлоқ ва одоб, ҳалоллик ва саховатдан ҳам дарс берилади. Ешликда қулоққа қуйилган яхши сўзлар, фойдали ўгитлар умр бўйи ёддан чиқмайди. Унинг тўғриликка, меҳр-шафқатга, саҳийликка ундовчи панд-насиҳатлари ёшлар қалбига чуқур сингиб бораяпти. Устоз ўгитига амал қилган шогирд эса ҳеч қачон қоқилмайди, ҳамиша эл ардоғида бўлади. Буни Комилжон аканинг ўзи кўп марта синаган.

Каттага ҳурматда, кичикка иззатда бўлган, хушмуомала шогирдларининг кўпи ҳозир йирик жамоаларга бошчилик қилмоқдалар. Қобилжон Зоироа Тошкент шаҳар умумий овқатланиш бош бошқармаси бошлиғи, Ҳожимурод Усмонов «Зарафшон» ресторани директори, Маҳмуджон Эшонжонов «Фарғона» кафесида ишлаб чиқариш мудири. Шогирдлар парвозини кўриб устознинг кўнгли тоғдек кўтарилади.

Комилжон ака табиатан хушчақчақ. Доимо одамлар орасида бўлишни, ширин суҳбатни хуш кўради. Октябрь районидаги «Янгиобод» маҳалла комитетининг фаоли сифатида катта жамоатчилик ишларини ҳам олиб бораяпти, маҳалладошлар топшириғини елиб-югуриб бажараяпти. Унинг ёрдамида ҳашар йўли билан новвойхона, чойхона қурилди. У бош бўлган тўй-ҳашамларга файз-барака ёғилади. Шу боис одамлар уни ўз туғишганларидан пеш кўришади.

Комилжон ака нимагаки эришган бўлса, ҳаммаси астойдил меҳнати, одамлар хизматига ҳамиша камарбасталиги туфайли. Элу юртга ҳали унинг яна кўп нафи тегишига ишончимиз комил.

Ж. НОСИРОВ.

ХХ аср бошида таваллуд топиб, унинг алғов-далғовлари ичра 90 йил яшаган, Маккаю Мадина зиёрати насиб этган пири бадавлат бузруквормиз, диний арбоб, фаол жамоатчи

Ҳожимуҳаммад ҚОРАБОЕВ

бандаликни бажо келтириб вафот этгани муносабати ила қаттиқ қайғурамиз ва у зоти шарифнинг аҳли хонадонларига, хусусан хотинлари Соҳиба момога, фарзандлари, набиралари, авара-чевараларига чуқур ҳамдардлик билдирамиз.

Бобонинг ўғиллари дўсти — Ўзбекистон Фанлар академиясининг мухбир аъзоси, геология-минералогия фанлари доктори Ҳабибулла АКБАРОВ оиласи.

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МУХТОРОВ.

Таҳрир ҳайъати: Анвар ЖЎРАБОЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Абдували ИМОМАЛИЕВ, Йўлдош ИСМОИЛОВ, Тоҳир МИРҲОДИЕВ, Турғун НАЗАРОВ (масъул котиб), Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ, Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Азим СУЮН, Тоиба ТЎЛАГАНОВА, Муҳтарама УЛУҒОВА, Сайди УМИРОВ, Норбобо ШАКАРОВ, Муҳаммад Содиқ Муҳаммад ЮСУФ, Ориф ЮНУС.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП
Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй.

Босишга топшириш вақти 21.00
Босишга топширилди 23.50.
Индекс: 64608. 5117-буюртма.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12